КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

ШОАТТА, 2 ноябрь, 1968 шу. № 132 (4812). Мах 2 кап.

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкомa, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советан Министрий Советан орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

КПСС ЦК ПОЛИТБЮРО АРАХЬАРЧА ПОЛИТИЧЕСКИ ГIУЛАКХИЙ ХЬАКЪЕХЬА 1968 ШЕРА 31 ОКТЯБРЕ ТIАЙЙЦА

КПСС ЦК ПЛЕНУМА СОЦАМ

[illegible]

Массано раьза а волаш тIайийцаб.

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Пленумах бола

ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

1968 шера 31 октябре болх дIахо бир КПСС Центральни Комитета Пленумо.

«Юрта боахама дешаех йола КПСС XXIII-ча съездеи ЦК Пленумийи решенеш кхоачашъяра лелама хьакъехьа» КПСС ЦК Генеральни секретара нов. **Л. И. Брежнева** яьча докладах лаьца еча пренешка къамаьлаш дир: н.н. В. В. Мацкевича — СССР юрта боахама министра, Ф. С. Горячева — КПСС Новосибирски обкома хьалхарча секретара, А. Э. Восса — Латве Компарте ЦК хьалхарча секретара, Н. К. Байбакова — СССР Министрий Совета Председателя заместителя, СССР Госплана председателя, З. Н. Нуриева — КПСС Башкирски обкома хьалхарча секретара, Л. А. Костандова — СССР химически промышленноста министра, А. Е. Кочиняна — Армене Компарте ЦК хьалхарча секретара, А. В. Георгиева — КПСС Алтайски крайкома хьалхарча секретара, И. Ф. Синицына — СССР тракторнии юртбоахама машиностроенев министра, А. У. Мологоева — КПСС Бурятски обкома хьалхарча секретара.

Цу дешах лаьца массава раьза а волаш соцам тIайийцар Пленумо.

Пленумо ладийгIар «КПСС ЦК Политбюро арахьарча политически гIулакхий хьакъехьа» КПСС ЦК Генеральни секретара нов. Л. И. Брежнева яьча докладага.

Цу дешах лаьца еча пренешка къамаьлаш дир: н.н. В. В. Гришина — КПСС Московски горкома хьалхарча секретара, В. П. Мжаванадзес — Грузе Компарте ЦК хьалхарча секретара, А. Е. Корнейчука — СССР писателий Союза правлене секретара, В. А. Смирнова — С. Орджоникидзе цIерагIча Балтийски завода кемаш вIашагIдехкарий бригадира, г. Ленинград, А. Ф. Ештокина — КПСС Кемеровски обкома хьалхарча секретара, В. В. Кузнецова — СССР кхьча мехкашцарча гIулакхий министра хьалхарча заместителя.

ЦК Пленумо массава раьза а волаш соцам тIайийцар «КПСС ЦК Политбюро арахьарча политически гIулакхий хьакъехьа» нов. Л. И. Брежнева яьча докладах лаьца.

Цу тIехь КПСС ЦК Пленумо ший болх чакхбаьккхар.

ЮРТА БОАХАМА ДЕШАЕХ ЙОЛА КПСС XXIII-ча СЪЕЗДЕИ ЦК ПЛЕНУМИЙИ РЕШЕНЕШ КХОАЧАШЪЯРА ЛЕЛАМАХ

1968 шера 30 октябре КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. БРЕЖНЕВА яь доклад

Новкъостий! Советски халкъо, парте XXIII съезда решенеш кхоачаш а еш, доккхий толамаш даьхад боахами культурен дегIаккхулача. СССР промышленни продукци 30 процент хIана хилан аьнна дукхагIа хургья 1966—1968 шерашка. Болх бе йолайолийтаргья 1000 совгIа йоккха промышленни предприяти. ДIахо дегIаенай еза йоккха промышленность. Дукхав дукхагIа хьаю эйгачеи кхачаи промышленноста еррига продукци. Къоастаяьй дукхха лоархIамегIара технически проблемаш. Ше дегIаахаре керда гIанаш даьхад юрта боахамо.

Цу шерашка ништта чакхдаьхад лоархIаме социально - экономически гIулакхаш; цу дакъе кIезигагIа долла алапи лакхдар, дукхача довкъойн профессейи болхлой алапа дертIадаккхар, пенсей Iалашо дукхагIа яр, кхьхераш саддн дараш а долаш. Из бахьан долаш къахьегамхой реальни доходаш бахача наьха хIара сага сих лоархIаш дукхагIа хиннай 1966—1968 шш 20 процент совгIа, е шера юкъера лаьрхIача 6,4 процент дукхагIа кургья уж.

Толаме дегIаух халкъа образовании культурен. Мехка тьайийллай 37 керла вуз, лакхерча дешара заведенешка деша багIа студенташ 600 эзар сaг дукхагIа хиинаб, хIаьта юкъерча специальни дешара заведенешкара дешархой — иза бIаь эзар совгIча сага. ДIахо дегIанхай профессионально - технически а хIаьта ништта юкъара юкъера а образовании. Керда доккхий толамаш даьхад советски Iилмахоша, дерригача вай Iилмо.

ХIанз дерригача вай мехка баьржаб белгтала дерригача халкъа юкъара бола болам. ГIаргахоачаш латт адамиен исторе чухь эгара дезагIа дола ди — Владимир Ильич Ленин — сийлахь-йоккха уйланхоа революционери, советски халкъа, дерригача дунеи къахьегамхой баьчеи хьехархон вьча дийнахьа денз бIаь шу дизар. Промышленностен юрта боахамеи, транспорта а гIишлошъяра а болхлоша — массе тайпара профессеш а хаьаш а болаш болча паха шоай къахьегама совгIаташ кийчду цу денаа В. И. Ленин вьча дийнахьа денз 100 шу дизара сийна пятилетка 1970 шера 7 ноябрь хьалтIаккхачалехьа кхоачашьяр духьа йолаьча социалистически яхьо берриг мохк, дерригa советски халкъ чулацад. Мукъаьба сона вай Пленума цIерагIа из башха-дика болам дег тIара даькъала буиша а городек юртен къахьегамхоша социалистически яхье доккхий толамаш дахар лоаш царна лоаца баккха а.

Вай дегIаахара бакъдарашен цифраш, мехка къахьегама хьинар чIоагIгIа айдаларо дог темадеш кхахьоих советски халкъа лакха ийлейность. Йиакки а юкедаргдоацаш коммунизма сийлахь-доккхача гIулакха из тешаме хилар. Коммунистически партен Советски правительтвен политика а практически гIулакхаш а кIоаргга кхетадеш хьалоацеш из хилар.

[illegible]	[illegible]	[illegible]
СССР	115	102
РСФСР	112	104
Украински ССР	116	101
Белоруссии ССР	131	99
Узбекски ССР	118	107
Казахски ССР	108	100
Грузински ССР	119	104
Азербайджански ССР	120	96
Литовски ССР	129	101
Молдавски ССР	122	117
Латвийски ССР	126	99
Киргизски ССР	119	119
Таджикски ССР	121	114
Армянски ССР	116	98
Туркменски ССР	130	106
Эстонски ССР	118	97

Парте съезде, ЦК Пленумашка а санне, бIаргагIа белгалдоахар, лаьтта леладеча юкъмоттигера дош хьувкъам лакхбелга хилар. Укх тIеххьарча шерашка лаьтта леладара культура лакхъеннай, кийса севообороташ карверзаеш я, дикагIа йолча хакашка чакхдоац кхашкара балхаш. ХIанз бIаьстан ихье тоаш йола культураш, массаза а, зиба аьхача лаьтте из. хIаьта малхбоалехьарча районашка — аьр аьхача лаьтта. ДукхагIа юкъеяхьа бахьанаб лакха хьувкъам душ доло сорташ, къовсам дикагIа лоаттабу оесарнен кхашта зулаш дергашнен. Цу доллача хIамаша йиш хилийтай хьувкъам лакхбе а дукхагIа йола юртбоахама культураш алсамагIа гулъе а. Ераш я цу хьакъехьара даннеш

	1966—1967 шш. цхьан шера юкъера лоархIача		1961—1964 шш. цхьан шера юкъера лоархIача	
	хьувкъам (гектара тIара центнерашца лоархIаш)	дерригa чуболха хьувкъам (млн. тоннаш)	хьувкъам гектара тIара центнерашца лоархIаш)	дерригa чуболха хьувкъам (млн. тоннаш лоархIаш)
Ялаташ	14,0	147	10,2	133
цу дакъе кIа	11,5	79	9,7	65
Шекара свекла (фабрични)	204	78	157	56
боамби-бедал	24,0	5,9	20,2	4,9
гIадуаргаш	12,4	6,1	11,2	5,0
коартолаш	106	91	91	78
баьццарараш	139	18,7	114	16,9

Кхашкара продукташ дукхагIа яхаро йиш хилийтар пачхьалкхен заготовкаш алсамъяха. Укх тIехьарча кхаь шера (1966—1968 шш.) цул хьалхагIа дIадахача кхаь шерашца нийсдича кIа дукхагIа даьккхад шера юкъера лаьрхIача 8,8 млн. тонн, Iовнай культураш — 676 эзар тонн. ХIаьта кхьча культураех лаьца вьлча, уж укх шера чукийна а кийчъяь а дьинаяц хIанз а, цудухьа кхаь шера (1965—1967 шш.) даннеш йоалдергья аз. Шера юкъера лаьрхIача хIанз йола коартолаш цу юкъе 2 млн. тонн дукхагIа хиннай. баьццарараш — 1,7 сом — 1,4, боамби-бедал — миллион тонн хIана биш аьнна, гебараш — миллион тонн совгIа, шекара свекла — 19 миллион тонн.

Шоана ма харра, парте XXIII-ча съездой ЦК майски Пленумой доккхий декхараш оттадаьд юртбоахама культурай хьувкъам лакхбарен дукхагIа уж чуэмарен даькъера лоархIамегIара фактор — лаьттаашта мелиораци яра гIулакх шерра-дегIадоаладара. 1966—1967 шерашка юкъедоалладаьд хий деххаш доккъадьаьй дола керда 2 млн. совгIа лаьтташ. Тоьал дукхача моттигашка лаьттаи дертIадоахаш а хивок михом лаьтта доахарица къовсам лоаттабеш а бахаш даьд.

Российски Федерацие къулбехьенгахьен Украинен доккхий ирригационни гIирсаш хьалде доладаьд. Церна юкъе Каховски хий дехна системеи Краснодарски водохранилищееи, хIаьта цар дерда тIа аIаштIехьдоаккхарехьа керттерча даькъе ялата культураш хий деккинга, цу тIа а дукхача лаьттаьшка из делкинга. Дукха балхаш даьд хIанзарча тайпара йола инженерни дуга системаш хьалъеш. Мартовски Пленум хиначул тIехьагIа эксплуатацие дIаденнад 140 эзар гектар совгIа керда дуга кхаш. Соахка юкъера лаьрхIача дуга хьувкъам хIара гектара тIара 32 центнерага дIаккхаьчар мела. ХIаьта а, бакъдар аьлча, из лаьръам хIана а дугайн доло ба. Цу юкъа мехка доккха дуга шоаза дукхагIа хиинад, 605 эзар тоннага доа а кхоачаш. Укх шера дуга дIахьаьгкхаш 300 эзар совгIа гектар да, хIаьта дерригача чудахьа дуга миллион тоннаш дукхагIа хургда. Из вай мелиоратораша, колхозоша, совхозий болхлоша чIоагIгIа къахьегарах хьахиннар да. Белгал ва доаккхаш дита мегаргдац, карча Советски Эскара тIемахоша тоьал доккха новкъостал даь хилар. ХIара шера дугай системаш хьалъеча хьинаре дакъа лоац инженерни батальонаша.

Вай торо я пятилетках юхедисача шерашка дуга дIадуа лаьттаьш кхы а дукхагIа шерде а мохк дугана Iалашбара оттадаь декхар керттерча даькъе лоаш доккхача дугаца кхоачашде а.

Шерраьча масштабагIа ирригацион балхаш цу мехка боамби кхебеш йолча районашка. Дукхха лаьттаьш карадеравдеш латт Мецана эрелашкен Каракумски канала зонек. Хьалдеш латт Каршински арелашка хий ухийтаргдола гIирсаш. Реконструкци ен латт дIанзалка хиинача хий дехача системашта.

Лаьттаьш тоадара балхаш ништта кхьаржад Iоьрже доахача лаьттай зойе а. ТIехьаьнна тIоадал Iайна участкаш йоахаш, мистача лаьттаьшта известковани ел, кIотаргехи тIойхи лаьттаьш цIендеш латт Российски федерацие къилбаседа-малхбузени центральни областашка. Прибалтикха республикашка, Белоруссе. Украина Полесье. Цу районашка, къаьстта а Прибалтике, тIа-тIа дукхагIа юкъехьул дIакъайла дренаж, лаьттаьш доакъадара этарa прогрессивнегIа йола способ из хиларах тарра. Уж дерригa балхаш чакхдахара боккхача лоархIаме я машинно-мелиоративни станцеши кхы а цхьацайола специализировании организацеши.

ЧIоагIъеш латт хийн-боахама гIирсан хьалдара производственни база, керда проектни институташ яххай, шерраьд кадраш кийчьяра гIулакх. Гидротехникаши мелиоратораши хIана 30 вузеи 90 техникумеи кийчбеш ба. Уж тайпа сакъерадме профессей кадраш кийчъеча дешара заведенешка чIоагIгIа белаш тIабахача чуболабеннаб кагирхой. Цу специальностех деша дIачуийбеш бола нах укх кхаь шера кхоаза дукхагIа хиинаб вузашка, хIаьта техникумашка—шоаза. Квалифицировании болхлой кийчбу 240 профессионально - технически училище.

Лаьттаьшта мелиораци елга юрта боахам дIахо айбара беча балха лоархIамегIара дакъа я хиина дIаэттад.

Ше дегIаахара гIулакха дукхагIа чIоагIденнад юрта боахама шиьаьхха дакъа а — хьайбаш леладелга. ДIадахача кхаь шера тIа-тIа дукхагIа йоахаш хьенай хьайбай продукци. Мартовски Пленум хилалехьа дIадахача кхаь шера юкъера лаьрхIача хIара шера даькхче дуьл (довданчул тIехьагIа ээача) 1 миллиони 400 эзар тонн дукхагIа хиинад, шура—13,4 млн. тонн, фуэш—3 млрд 200 миллион, тха — 12 эзар тонн. Кхин а дукхагIа яьй уж продукташ: доахкин коа тIара оалхазараш — 19 процент, шура — 36 процент, фуэш — 37 процент, тха — 4,6 процент.

Аьеннай хьайбай продуктивность. Соахка колхозашкен совхозашкен цхьан Iаттагара йоакхам хиина шура 26 процент дукхагIа хиннай 1964 шерашь нийсйича, котмашта тIехьара гулду фуэш — ништта 26 процент, цхьан устагIанна тIера довкха тха — 20 процент.

Цу цхьан хенна дебаш хьадахьйн доахкин коа тIара оалхазараш. Доахкина 10 млн. бежан тIаккхийтад, цу дакъе детта доахан 2,8 млн., жан гаьзарийн 13,3 млн. дукхагIа хиннад, коа тIара оалхазараш — 72 миллионаш. Хьаккарч, халахете а, кIезигьеннай. Цу гIа а, хьаккарч лелаелга, этора сихагIа кхачаво доло хьайбай боахама дакъа хилийрах тарра, массаза а боккхача лоархIаме хиинад, хург а да мохк дукхаиси хьоаналанцен Iалашбара гIулакха. ДикагIа хьажа деза вай хьаккарч лелалра гIулакхага.

ТIа-тIа боккхагIча лоархIаме хулам доагIа промышленни дарал тIа коа тIара оалхазараш леладелга. ХIанз мехка а 356 птицефабрика, цу дакъе 111 укх тIехьарча кхаь шера тIаьлюай. Птицефабрикаштен хIаьта ништта птицесовхозаштен доагIача дакъа кхоач хIанз мехка кийчдеча дерригача фуэх 41 процент. Промышленни дарал тIа коа тIара оалхазараш леладар прогрессивни гIулакх да, цудуьа из шерагIа дегIадоладе а деза. Укх шера колхозаштен совхозаштен баьча балха ихьарча мтоганаш йиш хулийт юрта боахама къахьегахоша керда толамаш дахьад ала. Дерригача чудахьа дола ялат 165 млн. тонн совгIа хургда, хIаьта пачхьалкхен заготовкаш — 68 миллион тонн совгIа (4,2 миллиард пунт). Шоана ма харра, укх пятилетке ялат эшари кувшалургйоаца плам шера 3,4 миллиард пунта боарам оттавь.

Укх шера доккха дакъа лаьнад Российски Федерацие колхозаштен совхозаштен, цар 46 млн. тонн (2,8 млрд. пунт совгIа) ялат деххад пачхьалкхенга. Иззал ялат дукхьшда кийчдаьй республике. Къаьстта белгалаяха безам бар са укх шера пачхьалкхенна 360 млн. пунт ялата дIаенкача Оренбургски областа ялаташ кхедерашта карагIаьяни доккхий толамаш. Муьаьба сона цу областа кхаахетамхошта денен доккха совгIат даьрьала дувиа. Ништта белгалала деза Красноярски крайн, Башкирски Татарски АССР-ий, Куйбышевски, Курганески, Челябински, Саратовски, Волгоградски, Новосибирски, Пензенски, Курски, Тюменски областий, хIаьта ништта дукхьача кхьча автономни республикий, крайи, областий а ялаташ кхедерашта карагIаьяни доккхий толамаш.

11 млн. тонн совгIа ялат пачхьалкхен вибаршка тессад Казахстана ялат кхедераша. Цига доккха дакъа лаьнад Уральски, Кустанайски, Кызылбаседа - Казахстански, Актюбински областаша.

Хьалхлебаьб боамбе, шекара свекла, генарий, коартолий, кхьча культурай дика хьувкъам, ХIанзе а кхоачашьай дуьл, шура, фуэш, тха кийчдара пачхьалкхен шера оланаш. Соахкарча дукхагIа кийчьеи латт уж продукташ.

Юртбоахама производство дакхьялар бахьан долаш мехка алсамьяннай товарни ресурсаш, белгалара запасаш яьй. Цу доллача хIамаша йиш хилийтай гIаьхьа продовольствени баланс хилийта а бахача наьа эшараш лоазаргIа кхоачаше а. СССР ЦСУ а СССР торговле Министерства а даннеех бахача наьха хIара сага сих лоархIаш нийа дуьл 1964 шерашчул 27 процент дукхагIа хиинад соахка, шурен шурий продукташи— 15, фуэш — 22 процент дукхагIа. Цу цхьан хенна мехка мва мехк 6 процент кIезигьеннай, маьхха-бухай ассортимент массайоача моттигашка шерлуш яле а. Из дика гIулакх да. Цо тешаш ду советски наьха кхача тайп-тайпара а дикагIа а хилла хилара.

Цу шерашка чIоагIъеннай колхозий экономика. 1967 шера 24 процент лакхагIа яь цар доходаш 1964 шерарча. Дикаа дакхбеннаб колхозой къахьегамах тела мах. ГIудкхаш тоаделнай совхозашка а. 1966 — 1967 шерашка мохе бIарче хьайнача совхозаш зе дошаш баьб болх, дукха за йовцаш в тIехьа тоьал доккхий зенаш хулан уж хинкавле а.

КПСС ЦК мартовски Пленумо совхозаш йиззача боахама расчета тIа яхаза аргIовнаш лаьрхIаь. ХIанз кийчдровани экономически стимулированен керда система тIа яхаай 300 совгIа совхозаш. Цар белла рабультатма бакъду из мероприяти прогрессивни хилар. ХIанз белгалара опыт Iайнача хана, укх гаргарча шерашка чакхдалхьанна дерригаш еррига совхозаш йиззача боахама расчета тIа йоахкаргa.

Ништта я, новкъостий, КПСС XXIII-гIа съезда ЦК мартовски Пленуми хинначул тIехьагIа дIаяхача хана юрта боахам дегIабара керттера итоганаш. Кхаь леладеча санна, ништта хьайбаш леладеча а дакъа толамаш ерригача кхете, советски лаьттани органаша боккха политически организацейски болх барах, колхозоша, совхозий болхлоша, механизаторий специалистийи доккхача эскаро. Iилмахоше, хIаьта ништта промышленноста болхлоша а шоай хьинар оа кхедеш къахьегарах хьахиннар да. ЦК Пленуме на вьча дарегаш хлатаь чуза, гIирсаш хьалара вай кагирхоша, къаьстта а лакхерчеи юкъерчеи дешара заведенешкарча, общеобразовательни школашкарча, профессионально - технически училищашкарча дешархоша юрта деш долча доккха новкъостало. Из дика традици а хиина дIаоdоланнеа ваьнга, къахьегама хьинар чIоагIдара, вахар доврера башха-дика школе я.

Вай юрта боахамера гIулакхаш тоадеча хилар массанена а гуш да. ЦхьабакъIа, вийса кургадар, нагахьа санна юрта боахамерча гIулакхий мах бера цхьа оагIув мара вай теркал ца йича, критически ца хилча, алхха толамаш мара белгал ца даьккхача, кхоачамбоашараш хIанз а пайда эцаш йола торонаш вайна бIарга ца яйча, Цо гIулакха новкъарле е а доккха зе де а тарлургдар. ХIаьта а, кхоачамбоашараш къастадаза дуйса дешаш хIанз а кIезига дац юрта боахам айбара дакъе беча вай практически балха тIа.

Нагахьа санна юрта боахама дакъера укх пятилетна задаенеш миштa кхоачашлю язхаш анализ йича, белгаладаьна доагIа, цхьайола продукташ яхара а къахьегама овсарле лакхьара а боарама вай хIанз а парте XXIII-ча съезда кхаь шера оттаньа директиваш лаьрхIача боарамга кхаьча ца хилар.

Цудуьа пятилеткаь юхедисача шерашка чIоагIа айе еза вай юрта боахаме валови продукци якхара темпаш. Дукхача хьале цуних тийша да, новкъостий, мехка къамаи доход лакхьдга а хIаьта ништта халкьа вахара боарам лакхбара мероприятеш чакхйоахилга а.

Юртбоахама продукташ йоахилга дегIаяхара гемпаш хIанз а доха я цхьайолеа областий, крайи, республикий. Бакъдараш тешаа ду боахам хьетамна леладеш йола колхозаш совхозаш хIанз а гаьнна ерригаш ца хилара. Къаьстта белгалбаккха боагIа ялатийн хьча юртбоахама культурай хьувкъам лакхбара эсала лела дукхача колхозий совхозий болх. Ялатий хьувкъам лоха болаш хIанз а кIезига боатамаш даь кхьиеттелаш Воронежски, Орловски, Рязански, Пензенски областаш. Мордовски АССР, цхьайолча кхьараш санна йолча областашка, крайшка, республикашка а. Уж тайпа боахамаш да Украински, Белорусски, кхьча республикашка. Лаьттан органаша кхоачам болаш новкъостал даш из колхозаштен совхозаштен хьувкъам лакхбара мероприятеш чакхьхоара.

(Йоадаелар 2-ча оагIо тIа).

I. Юрта боахама хьакъехьара парте решенеш толаме кхоачашъеш я

Новкъостий! Шоана ма харра, КПСС XXIII-ча съезда решенешка дикка йоккха моттиг дIалоаш юрта боахама дешаш. Парте шерра, вахара чIоагIа лоархIаме халкъа боахама дакъа лоархI юрта боахамах. В. И. Ленина хьайхача тайпара, юртбоахама чIоагIа база ца хуле, «цхьаккха-тайпа боахама гIирс хьалбуларгбац...»

Халкъа боахама из дакъа боккхача лоархIаме хилар теркал а деш, Политбюрос укх Пленуме дахь юрта боахама хьакъехьара КПСС XXIII съезда, ЦК мартовски майски Пленумий решенеш кхоачашъяра лелаяа дола дош. Цунца цхьана мехка юрта боахам дIахо дегIаахара дешашка хьажанза даргдоацаш лоархI Политбюрос.

Мукъаьба сона эгара хьалха юрта боахама даькъера парте решенеш мишта кхоачашлю а цун планаш а, укх тIехьарча хана из дакъа дегIадоагIача хинна лоархIамегIа дола хувцамаш малагIаш да а дувца.

Юрта боахама дешаех лаьца КПСС XXIII-ча съездой ЦК Пленумашен вь решенеш шоана ма харра, чIоагIа къоабал а яьй, хьал а лаьцай еррига партен халкъо. Парте лелаю юртара политика чIоагIгIа кхетееш тIайийцай юртарча къахьегамхоша, хIаьта ништта болхлой классо, советски интеллигенце — мехка берригача къахьегамхоша. Цо колхозаштен совхозаштен мукъабеннаб шоай торонаш йиззагIа хьагучаяха, социалистически предприятеш хиларах тарра, мукъахийцай боахамий, лаьттан органий, советский партийни организацей инициатива, новкъостал хьаьд общественни производство дегIаяра юртарча боахамийи къахьегамхойи кьашт хилара социалистически принцип чIоагIъяра. КПСС XXIII-ча съездеи ЦК Пленумийи решенеша Iалашдаьа коммунизм хьалъяра декхараш кхоачашдара ьттув болашагIа дола хьалаш.

Парте XXIII-гIа съезд хиначул тIехьагIа кеза ши шуи ах шуи дIадахад, хIаьта ЦК мартовски Пленум хилча денз — кхо шуи ах шуи совгIа. Ха дукха яц, цхьабикъда, даьхача толамаша йиш хулийт юрта боахаш даькъе парте чакхдоахийчаь гIулакхаш из дакъа айдарен вай социалистически пачхаьлкхен ма дIахо чIоагIбарен гIулакха боахама лоархIаме хиина хилар, цар болхлой классеи колхозни ахархойи цхьоагIо кхы а дукхагIа чIоагIъяь хилар бакъде. Юрта боахам айбара тIагIертта беча балха тIа кхы а къаьгагIа хьагучадьлар вай социалистически общества вахаре лакхдеча Коммунистически парте кулгаллара лоархIам.

КПСС XX-ча съездеи ЦК Пленумийи решенеш практически чакх а йоахаш, Политбюрос СССР Министрий Советой хоадамболлаш дола дегIулакхаш даьа юрта боахама материально-технически база чIоагIъяра а колхознии совхознии производство айяра даькъе экономически стимулий лоархIам лакхбаьа а.

Кхаь шера (1965—1967 шш.) пачхьалкхено производствени тIкосаш хьалдарав техника щарай юрта боахамга дIадахийтад цул хьалхагIа дIадахача кхаь шерарчул вхк миллиард совгIа сом дукхагIа. Юрта боахама уха тракторащ дасацъяьннай 1964 ш. хиннача 223 эзарнегард совхна 287 эзарнега кхоачаш, цу дакъа лаьтта оалараш — 65 эзарнегара 107 эзарнега кхоачаш; ялаташ чуэша комбайнаш — 79 эзарнегара 98 эзарнега кхоачаш; грузовой автомобилаш 85 эзарнегара 134 эзарнега кхоачаш; минеральни удобренеш — 22 миллион тоннагара 34 миллион тоннага кхоачаш. Юрта боахамерча цхьан болхлочоа лоархIаш къахьегам энергеца кийчбар кхаь шера 22 процент лакхденнад.

Колхозашкен совхозашкен дукхагIа хиннай боамби, шекара свекла, коартолаш чуэпар а хIаьта ништта хьайбаш леладеча фермашта механизаци яр а сийна долча халача балхашта лаьрхIа машинаш. Ялаташ чуэпача хина колхозаштен совхозаштен доккха новкъостал ду автотранспортаца, механизаторски кадраша. ДукхагIа хиинад лаьттаашта мелиораци яра пачхьалкхено хьаьхеца ахча.

ЛоархIаме социальни мероприятеш чаккхьаьхай юрта. Хоаш ма дарра, юкъедоаладаьд колхозашка хIара бетт-бетта къахьегамах гарантировании мах телга, тоадаьд колхозхойи совхозий болхлойи пенсеша Iалашбелга.

Цу дерригача а дукхача кхьча а гIулакхаша новкъостал даьд юртбоахама производство дегIайоалаяра, цул лоархIамегIара новкъостакхаш леладелгеи хьайбаш леладелгеи — дIахо айдара, колхозийн совхозийн экономика чIоагIъяра. 1965—1967 шш. юрта боахамера еррига яьккха продукци шера юкъера лаьрхIача 75 млрд. сома маьхх хилар, хIаьта из цул хьалхагIа дIадахача кхаь шерах хIара шера юкъера лаьрхIача яьккхача еррига продукцел 10 млрд. сома маьха е 15 процент дукхагIа кул. 1962—1964 шш. 3 процент мара дукхагIа хиниац из. Бахача наьха хIара сага сих лоархIац яьккха юртбоахама продукци 11 процент дукхагIа хиннай. Из дика хьожам ба.

Валови продукци дукхагIа яьккхай еррига союзни республикаша. Из бIаргагу СССР ЦСУ укх даннеех.

КОСМОНАВТ Г. Т. БЕРЕГОВОЙ МОСКВАС ТОРЖЕСТВЕННО ТIАЭЦАР

МОСКВА, 1 ноябрь. (ТАСС). Тахан вай Даьхен столица Москвас торжественно тIаийцар «Союз-3» кхача ченаца цкъьанха седиъшийхьаро наькь хьабийлла летчик-космонавт Г. Т. Береговой.

Внуковски аэродром огаяр Советски Союзан союзни республикийи пачхьалкхий байракаша.

[illegible] Коммунистически партен Советски правительствен кулгалхой, партийни, пачхьалкхен, общественни деятелаш, [illegible] къахьегамхой дукха а [illegible]. Шоай [illegible] дукхьаа [illegible] СССР летчик-космонавт [illegible].

[illegible] дипломатически корпуса членаш, советски [illegible] журналисташ.

Г. Т. Береговойс рапорт [illegible] КПСС Центральни Комитетага, СССР Лакхехьарча Совета Президиумага, СССР Министрий Советага партен правительствен задани — [illegible] гIоега — кхоачашьярах.

КПСС ЦК ПЛЕНУМ

КПСС ЦК ГЕНЕРАЛЬНИ СЕКРЕТАРА НОВКЪОСТА Л. И. БРЕЖНЕВА ЯЬ ДОКЛАД

(ДIаходовлар. Долалур 1-ча агIо тIа).

ХьалхагIа яьхкача тайпара, лакха кхиамаш душ йола ялата, техническе, кхыча культураш ... дахара даькъе дикка тоалаьй вай гIулакхаш. ХIаьта а, укх шера чудаша ялата культураш, СССР ЦСУ даннех, 12 млн. совгIа ... сортех доаца фу ... моттиг я Алтайски крае, Казахстана цхьайолча областашка, Ростовски, Омски, Новосибирски, дукхача кхыча областашка. ... санна дукхача боахамашка ... а дIадуаш дар кондиционни доаца фу хилар цу тIа дIатIатехача хоргда хьуюкъам лакхбеш дола лоархIаме гIулакх терказ да дар бахьан долаш вай хьа на йоаккхаш мела продукция яц.

Дукхача колхозашкен совхозашкен физа мах бац моттигерча удобренеш боккхача лоархIама. Из, белгага аьлча, Удмуртски АССР, Псковски, Калужски, Кировски, дукхача кхыча областий боахамашта доагIаш да. Укх тIеххьарча шерашка кхашка органически удобренеш тессийта цу областий боахамашка кхы дукхагIа хулаш дац. Из цIенхаштта кхоачамбоацар вай терказде а тоаде а деза.

ХIанззалца хьа кхы а дукха продукци йоь вай оасарца, дIайийнача хIамаштен хьайбаштен хулача зуламдергашен лазарашцен лоаттабу къоасам эсала хилар бахьан долаш.

Шоана дагадергIаш ма хилар, ЦК мартовски Пленуме дукхача областаштен республикаштен критика йир гречихен борин баккхара цIенхоштта тIехьайнса уж хиларех. Дукхачар критика нийса ... а, ерриге чуххьа йола Iовций культураш дикка ... Цу шерашка дукхагIа яьккхай, масала, гречиха, Татарски АССР-е 2,3-зза, Башкирски АССР-е — 1,6-зза. БIарчча хьанйнача бертагIа мехка ... кха ерриге гречиха 1,5-зза яьна хиннацар дукхагIа хиннай. Цхьабакъда Iовций культураш кхеира проблема хIинна а йиза къоастаьдаьннадац вай. ХьалхагIа а санна уж культураш ялаеи гIулакх во леладу Казахски Белорусски ССР-ашка, Волгоградски, Одесски, цхьайолча кхыча областашка. Цар кхоачашъяц Iовций культураш мара планаш. Белорусски ССР, масала, планагIа 80 эзар тонн яла езача метта дIаланц шера 18 эзар тоннал дукхагIа.

Шерагара шерага дукхагIа хуа колхозаштен совхозаштен телаш йола юртбоахама техника. ХIаьта из боккхача лоархIаме да юртбоахама культурай хьуюкъам лакхбара вай ... юкъарча мероприятешка. КIезига моттигаш яц вай машенех пайда дика эцаш, масала, Украински ССР, Краснодарски, Красноярски крайн, Оренбургски кхычен областий колхозашкен совхозашкен. Цунна цхьана уйла тIа ца яхийтача ногьяц дукхачу колхозашкен совхозашкен хIана а тракторех, комбайнех, кхыча машинех пайда ва эцаш хилара. ХIара комбайнаней тракторай лоархIаш бу болх кIезига кхьдоаа вайцига, хIаьта цхьанцайоача моттигашка цхьметтел эша ца лу. Бахьанаш дукха да цун. Цхьабакъда гIулакх, гучох, долла хIама еше ма даьрар ЦК Пленуме къоастадарах лаьттаи, уж дикка лоархIаме дале а. Цу деша юртбоахама организаци деккъа болх бе беза, хIаьта техникех пайда эцара хьалхара царгара дикка доза хьадеха а деза. ХIаьта керттердар — кадрай терко яр, механизаторашна кийчбарен шоай балхаш тIа дIачIоагIийбарен йоакхо яр. Цо массаза а даттув бахьан техника балха оасарле дакьа йолаш цунах пайда эцара.

Терказ ца еш йита йиш яц колхозашки совхозашки укх тIеххьарча шерашка моашта тIера трактораш, комбайнаш, кхыйола машинаш дикка дукхагIа дIаяха яьна моттигаш. Нагахьа санна хьалхагIа техника тIера дIаяккхара дешаш, хьирпахьа доллашеша а, чIоагIа къайла хинвале, из нийса дамар. Цу дешашта соа мукъа баларо а иштта мара кхы пайда лац вайна. Техника тIера дIайоаккхилга из боккъонца ерриге а тишъенначул тIехьагIа де деза. Цхьан директивашца тоаде хала да из гIулакх. Укхаза а кадрех латт керттера дош. Механизаторий квалифицированни, опытни кадрашка новкъостал дулургда из проблема къоастаяра. Кхы тIа а цкьа поощренеш оттайча бакъахьа дила а мег ерригата амортизацнонни ха чаккъалашта техника меттахьа лоаттаечен балха оасарле лакха йолаш цунах пайда эцачен трактористашта а комбайнерашта а лаьрхIа. Нагахьа санна из тайпа порядок хIоаштаргхуле, цунах, кетаргакьа, паччахьалкхена гIойле хила мара, дала зе дац. Ма лаьрра аьлча, из дош Iома а даь. Шоай предложенеш дьачуйла еза юрта боахама Министерства, «Союзсельхозтехника», Госплано, финансий Министерства, кхыча органаша республикашца цхьана.

Лакхе из дийцача тайпара, хьайбай боахамера гIуланхаш тоъал тоаденнадале а, из дакъа дегIаухача боккхий кхоачамбоацараш да. Эттара хьалха царех лаьрхIа дезаш да дукхача колхозашкен совхозашкен хьайбай продуктивность хIанз а лоха хилар. Фермашка дукха да Iаьхара диса доахани коа тIара оалхазарашн, пайда во эц дулха лаьрхIа доахани чкаи леладелга дегIаккхувлара йолча торонех, къаьстта а шьрача арелашкарча райошашка, вай пленумашка цу хьакъехьа хьалхагIа къайлаь хиннадале а. Российски Федераце Iаьржа лаьтташ доацача зоне, Прибалтикаи Белоруссеи райошашка дIахо а ца доагIаш кIезигдоллайташ латт жа. Геттара кIезига аксамаувла коа тIарча оалхазарий дулх. ХIанз а сов лакха ба хьайбай продукци яккхарга дIаболда мах. Из дакъа дукхача боахамашка хIанз а кIезига пайда луш да. ХIара республикен областен хьайбай боахамо тоъал лакха доходаш телаш йола моттигаш кIезига еца а.

Цу долагча хIамаша дьахьокх хьайбай боахама кешаш къаьстта а из дегIаахари экономически оатIуз вай хIана а кIезиг терказьеш хилар. Кхы тIа а цIенхаштта дIулакхаш чакхдаха деза хьайбай боахамера кхоачамбоацараш цIенадаь дIадахара. Республикашца а хIаьта иштта Iилмахошца, экономисташца, животноводашца — практикашца а цхьана цу гIулакха тIаерзаь хьаьдда предложенеш хийтъе еза СССР юрта боахама Министерства.

Вай дахара дина боккъу колхозийн совхозийн доходаш укх тIеххьарча шерашка дикка даккхена хилар. Цхьабакъда, ... тIаяхийта ... уж долда нийса ... Цхьайолча колхозаша кхоачамболаш йоакхо яц общественни производство айра, ... йоацача фондашка дIачутела ахча кIезиг ду. Дукха ахча дIаухийт административно-управленчески аппарат лелабяр, цхьайолча болхлошта тела мах совбоах. Цу тайпарча гIулакхашца машар хила, хьатIайоагIа доходаш производство шеръярга е вахаш потребительски гIулакхашка йолхарьна бе-бацка ца хетаж хила вIашIаттIехьдоаьле тамаш я.

Кхьлоаш кхоачамбоацараш а кIезига дац колхозийн совхозийн балха тIа. ЦК Пленуме хала да уж деррига кхоачамбоацараш Iолагарде, вешта, гучох, кхы дакза дерглоацаш а дац уж-м. Массаза а яхар мо, царех дукха дараш боахамашка производственни паччахьалкхенн дисциплина мела хилар бахьан долаш да. Бахьамолаш лелабара цхьайолча колхозаштен совхозаштен ... еш дола хIамаш ... лаьрхIа хьажа еза республикай компартей ЦК-аши Министрий Советаши, партей крайкомаш а обкомаш а, советски лаьттани органаш, хIаьта кхоачамбоацараш сихагIа дIадахара царна новкъостал де а деза.

Эттара хьалхарча аргIанца, бакъдар аьлча, юрта боахама Министерства, «Союзсельхозтехника», моттигера органаш декхар дар из. Колхозийн совхозийн производства резервашка торонехи биллагIа пайда эцилга нагIахъа а терказдеши вIаштIехьдоаккхаш уж, мела хьестаду цар лаьтта леладелгеи хьайбай боахам лелабелгеи дегIаккхувлара даьккъера дукха лоархIаме дешаш. Юрта боахамерча гIулакхагарча хьала хьалхара цу органий бертахкам дикка лакхбе беза. Партийни советски органий кулгалхоша доагIар дизлагIа дIадеха деза лаьттан органашкара.

Новкъостий! Юртбоахама производство лакхъяра ... тIа хьале капиталовложенеш материально-технически Iалашони боарамаша белгалйоаш ... дукхагIа гIалдаьккха тайпара ... боахама йохийта капиталовложенеш укх тIеххьарча шерашка алсамъяьлай. Цхьабакъда, мартовски Пленумех XXIII-ча съезда директивашец оттадаь вложенеш боарамаш вай дизза кхоачашдеш дац.

Пхе шера белгалъь юрта боахам дегIабоалабара темпаш Iалашъяра производственни гIирсаш хьалдараш техника эцаран 1966—1970 шерашка оттаь паччахьалкхен централизованни капитальни вложенеш 41 млрд. сома боараме яр. Пятилеткан хьалхарча кхаь шера оттаь капитальни вложенеш 21,2 млрд. сом яр. ХIаьта ма дерра аьлча 17,3 млрд. сом хилар е 4 млрд. сом хIана эшаш шина кIезигьеннай. Иштта кIезигьяьй минеральни удобренеш хьаеча промышленностаген юртбоахама машиностроенеген йохийта капитальни вложенеш. Из бахьан долаш 1966—1968 шерашка лаьрхIа ... кIезигагIа еший юрта боахама тракторашъ грузовой автомобилаш, юртбоахама машинаш, минеральни удобренеш. Гучахьа ала деза, укхаза кхыча бахьанашта нийсса, иштта планировани юкъе кхоачамбоацараш долаш а юрта боахама материально-технически Iалашо яра КПСС XXIII-ча съездон ЦК Пленумашей шоашта оттаь заданеш кхоачашъеча цхьайолча промышленни министерствай эсала болх бо(л)ча моттиг хиннай хилар. Планий органаша каст-каста моттигаш нийсъеннай капиталовложенеш лохаш, юрта боахама хьожадаьча ахчан ... уж ... Иштта моттигаш я юрта боахама къоастаяь материально-технически ресурсаш кхыча гIулакхашка хьежаеш.

Пятилетках юхедисача шерашка ... еза вай юрта боахама даькъе КПСС XXIII-ча съездон ЦК Пленумашен оттадаь декхараш кхоачашдеш ... боахама ... материально-технически ресурсашца Iалашбелга нийса тийша долаш йола Госплан, Госбанк, министерстваши ведомстваши.

ЦК Пленуме ... белгал яьккхача ... моттигерча партийни советски органий кулгалхоша юрта боахама лаьрхIача ахчах пайда эцарца харцахьа никъ лаьца моттигаш. Планаш уттаеча хана новкъосташа де а доагIаш декхар ду юрта боахама дIахецаш йола ахча алсамдаккхара хьакъехьа, цул тIехьагIа, хьахьожадаьча ахчах дукхьал юрта боахама нийса пайда эцара йоакхо яра меттел, цхьабараша цу дакъьйнара дIадоаккх из.

Азербайджане, масала, 1967 шера юрта боахама хьожадаьча ахчах 3,1 млн. сом г. Баку метрополитехи чуIецнешн хьалле дIаденнад. Иштта Молдаве а, юрта боахама лаьрхIача ахчах 2,9 млн. сом машиненкъ биллара дIадала гIийртаб, машиненкъ юрташка гIолла чакхболаш хургбаьнца бахьан а даьккха. ЧIоагIа пешко йолаш бахьан да из! Юрта боахамера лаьрхIа а доахаш ахча кхыча гIулакхашка дьесадоа моттиг хиннай Украински ССР-е, Латвийски ССР-е, Российски Федераце. Уж тайпа гIулакхаш вай практикана юкъера дIадаха а хIаьта цунна доаттабеш бола IаIхьежам чIоагIбе а беза.

Пятилетках хьоалагIа ... чакхболаш латт, новкъостий, дукхьаьл мерогга дукхагIа низаш тIадахийта деза вай юхелисача шин шера юртбоахама производство дукхагIа хиларе ... лакхъяра Iалашдара. Из ... юрта боахама ... а хIаьта иштта юрто даь заказаш кхоачашделе болче промышленносте боьхьуй лоркхIамийгара декхар да.

II. Материальни база мамогга чIоагIъяр, Iилма-технически прогресс сихъяр—юрта боахам дIахо айбара лард

Новкъостий! Вай юрта боахама хьалах доле дешаш дуйнаш вай йиш яц дIахо йодача хана кургдоллучунга на хьежача. Цаьа белгалдаьха Iийнадац вайцига баха мел цахаддаш бебиш, ялати кхыйола продукташи эшилга дегIадоагIаш хилар, хIаьта промышленность дегIаярца дийнацунна а юртбоахама бела эшилга тIа-тIа алсамдоалаш хилар. Нагахьа санна перспективна вайна дага хилча, дIаккха, хьалда гуш хургда юртбоахама продукци яккхара темпаш лакхъе езаш а ца йича ергIоацаш а хилар.

Ерригача юртбоахама культурай хьуюкъам валови дукхеаж хьалда лакхъдалга ерригача республикай, крайн, областий, хIаьта бIарччача мехка экономика сихха дегIаяра, иштта халкъа дахари лыел дегIадара хилийза дургдоаца хьел да, вай керьера декхари массаза а де лоархIама да.

Юртбоахама производство дегIаяра темпаш кхы а лакхагIа хилийза яргйоацилгах дувцаш, вай юха а ала деза из декхар чоалханерча почвенно-климатически хьалашка вай кхоачашде дезаш долга, хIаьта цо дIацех вай халкъа боахама лоархIамерча цу дакъана парте массаза тIера ца боаккхаш теркам лоаттабелга, хIаьта иштта хоадам болаш практически гIулакхаш делга. Нагахьа санна чIоагIа вай цунга из хьоже, юрта бу теркам новкъостали мелдой, юкъара боахама декхараш кхоачашделга хилача хьала тIа даккха тарлу.

СССР юрта боахам кхы а сихагIа айбара дош —из вахаш боахама дош хиннв Iац, из да доккха политически, парте юкъара, паччахьалкхен юкъара декхар. Цу даькъе керла доаккий гIулакхаш де деза вай, хIаьта лоацанча ханашка мехка хIанз болча юртбоахама производства боарамел лоархIам боллаш тIехлоьла а дезд.

Со юха а аланза валац хьалхе санна кертера декхар мамогга дукхагIа ялат даккхар долга. Гаргарча шерашка юкъера лаьрхIача хIара шера доаккха ялат 190—200 млн. тонн гаргга хила деза, цу боарамга кхачара лоархIам боллаш мамогга сихагIен фийг бола культураш хьуюкъялга вайле деза.

Нагахьа санна дикагIа доашхаш дийцача, даьча лоархIамаша хьахьокх цIи яьккхача боарамга кхоачадеш ялат доаккхилга Iалашдара мехка гIалла ялат хьуюкъялга хIара гектара тIара 16—17 центнер гаргга кхоачаде деза, е тIеххьарча ахе шера юкъера доаккхачул 5—6 центнер дукхагIа даккха деза. Декхар Iаламате доккха да, хIаьта оаш кхетадеча тайпара, новкъостий, атта дарех а дац.

Керда гIа баккха беза вай технически лаьтта доахен, кхыйолен культураш яхара а. Даьча лоархIамех гаргарча шерашка боамбий-сырец валови гулъяр 7 млн. тоннага, гидуаргаш а 7 млн. тоннага, шекара свекла — 90 млн. хоартолаш — 115 млн. тоннага кхачийта деза. Иштта дукхагIа дахх деза бьецдараш, сомаш, комсаш, бахчеш, чай, кхыйола продукташ.

Ялаташ хьуюкъялга дегIадар, юртбоахама культураш валови гулъяр лакхдар минеральни органически удобренеш хилийза яргйоацача боараме тIехаргех боахамаш машинаи техникаца дикагIа Iалашдаь хиларген хьежжа хургда дукхагIа долча даькъе.

ЛоархIам боллаш дукхагIа эц вайна хьайбай боахама продукташ. Гаргарча хана мехка дулх доаккхилга 14—15 млн. тоннага, шура—90—95 млн. тоннага, фуаш — 45—50 млрд, тха — 480—500 эзар тоннага кхача деза хIара шера. Производство иштта дегIайоагIилга Iалашде деза а керттерча даькъе хьайбайи коа тIарча оалхазарийи продуктивность лакхъяра четахк, хIаьта шитта дIахо а хьайбаш дебадара четахк. Из дара мел эш доакъяр хила деза. Колхозашкен совхозашкен доакъяра лаьрхIа дукхагIа ялат къестаде торо йолаш хургйоларал согIе боккха лоархIам болаш кургда доакъяра культураш хьуюкъялга дIахо а лакхдалга, донашк даьгIенаши товар, хьалха дIаяхача ЦК Пленумашка вай цIенхаштта дийцар цох лаьца.

ТIеххьарча хана дьаь керда отрасль-микробиологически промышленность чIоагIа дегIаяц еза я. Из а хьайбашта мел эш доакъяра белок, антибиотикаш, кхыйола микробиологически синтеза продукташ Iалашъеаш. Мехка комбикормаш хьаелга мамогга шерде деза.

Шоана гуча тайпара, новкъостий, Iалахмите йоакха болх бе беза вай эшача боарам тIа кхоачадеш юрта боахама дерригa доакъош айдара. Лоацача хана производства боарам лакхабаккха колхозийн совхозийн производство, хIаьта цунна гIулакхаш ду отраслеш кхы а низ болашагIа материально-технически базаца Iаланийча мара йиш хургьяц. Из да юрта боахама хIанзарча техникаца дукхагIа Iалашъе, цунна эша минеральни удобренеш кхыйола химически средстваши лоаттае еза, доккхий мелиоративни балхаш де дезилга. Из ца дича дагадохьа а йиш яц юрта боахаме хаддаиза къахьегама оасарле лакхъелга, хоаш ма хилара, вай рузкъаш Iоадара, къахьегамхой материальни хьал тоадаро керттера хьаст ба из.

ХIаьта цу хьакъехьа практически вай де дезар фуд?

Эттара хьалха мел а ца болийташ чIоагIбе беза юрта боахама химизаци яра болх. Дьакха а доагIа ерахьарча а опыто къахьокх юртбоахама культураш дукхагIа хьуюкъялга ахаел кIезигагIа доацаш удобренеш тоарра четах долга. Иштта тайпара юрта боахама продуктивность айра лоархIамера лард а из.

Дагадохийтаргда аз, ЦК мартовски Пленумен КПСС XXIII съездан декхар оттадаьдар минеральни удобренеш, бьцоагIаш лоряра средстваш, кхыйола химикаташ хьаелга сихде аьнна. Ала деза, удобренеши бьцоагIаш лоряра химически средстваши дукхагIа хьайбй а из декхар хIана а во кхоачашдеш хилар. ТIеххьарча шерашка удобренеш арахеца мощностеш тIакхетилга лоаденнад.

Минеральни удобренеш еча промышленностера хьалах дола дош дийцад ЦК Политбюросе СССР Министрий Советон. Шоана хоача тайпара КПСС ЦК-ас СССР Министрий Советон соцам тIейицаб минеральни удобренеш хьаелга дегIадоаладара де дезарех. Цу тIа лаьрхIа да 1966—1972 шерашка удобренеш хьаю мощностеш 47-гара 95 млн. тоннага кхоаче. ТIадоагIача шерашка а химически промышленносте мощностеш сихха дегIайоалайза дарга вай.

Къаьстта боккха болх бе безаш ба гаргарча шин шера. 1969 шера болх бе йолалийта еза 13 млн. тонн минеральни удобренеш арахецаргйола мощностеш 25,5 млн. тонн дегIаяхка еза, пятилетка кхаь шера болх бе йолалургья аьнна дета мощностеш 11—12 млн тонн мара йоацаче.

Химически промышленноста Министерства цIенхаштта болх бе безаргба минеральни удобреней дикал айяра гIулакх тоадеш а. Вай промышленноста арахецача тукий дукха тайпаш пайдане йола веществаш хиларген физически свойствашкен дикалаьча дикка тоаде дезаш да.

Ира этта латт юртбоахама производство бьцоагIаш лоряра дикка гIо деш йолча химически средствашцен гербицидашцен Iалашъяра дош. Уж хьаяра мощностеш 1972 шерага цаIаIзен ахазен гаргга дукхагIа хила еза.

КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советон укх шера гIишлоший министерствашта дукха гIо даьд тIанйна программа чакхъяккхара. ГIишлошъерашта производственни базаш чубаца цIеноши хьалде средстваш хьожадаьд, дукха металл, турбаш, цемент, автомобилаш, гIишлошъю машинаши механизмаши еннай. ГIулакхаш даьд гIишлошъю организацеш болхлой кадрашца Iалашъяра. Химически промышленноста министерства, химически машиностроенеи мехкаьттан машинашъеча Министерства, гIишлошъеча министерствий декхар да хIанз шин малхана стройкаш технически документацейца оборудованейца Iалашъяр, цига эшаш йола материальни ресурсаш вIашагIтоар, строительни монтажни балхаш вIаштIехьлоадиилга лоархIам боллаш тоадар. Оалам тIара хулц деза минеральни удобренеши бьцоагIаш лоряра химически средстваши хьаю предприятеш хьалъярга хьожилга.

Партийни организацеш дехкарийла а химически продукци арахеца керда мощностеш хьалъяран шин хинахьа болх бе йолалийтарах лаьгI ца болийташ тIахьожам лоаттабе, КПСС ЦК-и СССР Министрий Советон соцам кхоачашбарах бола предприятейн стройкайн кулгалхой бехктокхам айбе.

ЦК мартовски майски Пленумашка белгалдаьдар дукхаг а лаьтташ известкований гипсований е езаш хилар. Цу хьакъехьа лаьрхIа болх баьб. Известковн материалаш хьаелга 1965 шера 10 млн. тоннагара дIадаьхача шера 16 млн. тоннага кхаьчил. ТIехьарча кхаь шера 11 млн. гектара тIа известковали яьй, царел хьалха дахача кхаь шера яьчул шозза дукхагIа я из. Дукхача боахамашка масала, Московски, Ленинградски, Владимировски областий, Эстонски ССР боахамашка дика опыт Iоаьхь лаьттана известкований яра. Бакъда, дукхача областашкен республикашкен цу даькъе хила еза лорадок хIанз а йолаш яц. Известковни материалаш йоахилгеи хьаелгеи кустарно лелалеш [illegible]

Колхозийн совхозийн хьашташ [illegible] за кхоачалуш шера 30 млн. тонн известковни материалаш еза. Уж материалаш [illegible] неш хьалха [illegible] халкъа боахамерча [illegible] лаьрхIе [illegible] де деза. Строительни, хьехаршъ, коммунальни машинашъеча Министерстваш, тракторийн юртбоахамен машинашъеча Министерства хьалъяра эшаш йола производственни мощностеш, лаьтта известковн материалаш тохаш йола лакха оасарле йола ... тоаде деза.

ХIара шера шерлургда химически продукташ дукхагIа хьуюкъхьалга. ... ша дерра, уж ... ца хиларах, лора зо ярах, дика ца хоаш дIаеттаеш хиларах дукха а удобренеш йоь. Вай декхар оттаду ерига химически продукташ хьаелга хоадам болаш айде, хIаьта цунца цхьана уж дIаккхульялга, лорьялга, пайда эцалга тоа ца даь уж кхы а дукхагIа йоргья. Цудухьа тара хийцъяра, складаш хьалъяра, агрохимически служба вIашагIйоллара дешаш производства боарамга кхоачаш удобреней, бьцоагIаш лоряра средствай деррига тайпаш дика лорадеши пайда эцаш дIатохалга Iалашдеш хила деза.

Минеральни удобренеши бьцоагIаш лоряра химически средстваши хьаяра производство дегIайоалаеча чIоагIа технически лини хила еза. Удобреней уж е кхыдола тайпаш хьалеча цхьане тIара йоаллагIйоа тIаккхувлалга хилийта йиш яц. Промышленностана хьалда хоаш хила деза азотни, калийни, фосфатни, комплексни удобренеш, хIаьта иштта бьцоагIаш лоряра химически средстваши мел арахеца еза, дикагIа диллача уж мишта хила еза. Уж е кхыйола удобренеш лелаергйола юртбоахама зонаш хьалда къоастае еза, заводаш цига дикара духьа. Уж деррига дешаш кIоргеген масса оагIорахьен тахка дезаш да, Госплана, юрта боахама Министерства, химически промышленноста Министерства, ВАСХИЛ-а СССР Iилмай Академе кхача ... отта а яь Политбюроген правительстваген юртбоахама перспективе химизаци яра генеральни план хьаяла еза.

Новкъостий! ХIанз массава а кхеташ да ЦК майски Пленуме лаьттанта мелиораци яр санна дола доккха дош вай нийса оттадаь хиларах. ДIакхача хана торо елар вайна дийн декхача лаьттанка цхьайолча юртбоахама культурай фийг болча ялатий а лакхара хьуюкъам баккхара лерхIа опыт Iоаь. Цунна дола тешал да боамбийн дуги даьккхара, хIаьта иштта Поволжье, Украина, Къилбаседа Кавказа йоккха латтача кIа лелалдара дахнеш.

ЦК майски Пленумо оттаьь мелиорацийн яра программа кхоачашъяр юртбоахама, советски, партийни органий керттерча терками хила деза. Вай низ эгара хьалха тIабахийта беза мелиоративни балхаш дара темпаш хIана министерствай йола готта моттигаш дIаяхара. Дувцар эгара хьалха доагIа, хинбоахам хьалбара производственни база низа тоъаш ца хилара, хIаьта иштта проектни организацейи, лаьтта оахен строительни машинаш, турбаши, гIишлоший материалаши ца тоъаш хилара, хинбоахамашка организацеш инженерно-технически болхлойи кадрашца Iалашъяь ца хилара.

Лаьттанта мелиораци яра шерра программа кхоачашъяра толам дукхагIча даькъа тIайна хургба производственни базаш хьалъяр, мелиоративни строительстве техникаца, материалашца, запасни частешца Iалашъяр тIадиллай йола ерригa министерствашн, ведомствашн цу гIулакхга паччахьалкхен хьасене хьежарга хьежжа. Из ца дийцача далан цхьайола министерствашн, ведомствашн, хетаргаьа, моашта оттаь хинбоахам хьабара заданеш кхоачаш ца йича а мегарга моттаж болахдаь. Масала, СССР промышленни строительства Министерство укх шера хинбоахама объекташ тIа строительно-монтажни балхай мел бетта план 80 процент мара кхоачашъяьяц. Езача индустре предприятеш хьалъяра Министерства — 72 процент, юрта гIишлошъяра Министерства — 76 процент. Мелиораторий заказаш [illegible] материальнийа ресурсаш эгара лоархIамегIа йолча объекташта ... вайна эша продукци сихагIа хьакхачари, дIадахийта рузкъа юхаметтаоттаделгеи Iалашдерга. Лоацца аьлча, дукхача объекташта средстваши низаши дIадекъалга хилийта йиш яц, гIишлош хьалъяр дукхача шерашка дIаьхдар йиш яц. Къайла ... доагIа да.

Шоай средствай чотах мелиоративни балхаш деш йолча колхозийн совхозийн инициатива ... а оагIорахьа хьалаца йоагIаш я. 1966—1967 шш. бIарчча мехка колхозийн совхозийн средствай чотах кий дехка 157 эзар гектар участкаш хьалъяьй. Хин Iамаш деши кхашка хий декхаш доаккхий балхаш даьд Краснодарски края Каневски райана, Ставропольски края Изобильненски райана, Крымски областа Красногвардейски райана, Донецки областа Марьински райана иштта кхыча боахамашка. Колхозаштен совхозаштен гIо де деза проекташ оттае, мелиоративни балхаш эшача материалашцен техникацен Iалашдеча. Хетаргахьа паччахьалкхен планаш тIа хила деза из.

Мелиораци проблема масса а оагIорен шерен я. Юрта боахами вай экономика кхыдола доакъошн дегIадаккхара лаьттаки, хини, энергетически ресурсех пайда эцара хьашташ ... лоархIам дукха СССР Госплано, юрта боахама Министерства, мелиораци хин боахамен Министерства, союзни республикай кулгалдеча организацеш, хIаьта иштта Iилмахошцен специалистащцен цхьана 10—15 шера перспективни план оттае а яь ЦК хьажа ... хьал эттад, из план партее съездага дIаяккхаргйолаш. Цу планна тIа белгалде деза мехка тайп-тайпарча зонашка мелиораци яра мероприятеи арга, хин чудолхх моттигаш дIа-юха ... гидромелиоративни дегIайоагIилга. Уж а кхыдола а дешаш кIоаргга даьхаро, перспективани план хьаяро вай мехка лаьтташта мелиораци яр санна дола Iаламате боккха паччахьалкхен лоархIам бола гIулакх чIоагIача Iилман лард тIа оттадерга.

Парте XXIII-ча съезда белгалдир мехкаш хикох лаьттаи телхадарца тIаьIертта къовсам лоаттабелга вIашагIдолле дезалга. Из чIоагIа лоархIам болаш дош да. ТIехьарча хана мехка малхбоален дукхача районашка дIаболабаьб мехко лаьттаи телхадарах лорадара болх. Цу районашка юртбоахама культураш хьалкхеара лаьрххIа агротехнически комплекс оттаьй. Iилмахоита кетаьох лаьттаи лорадара из тайпа комплекс йича пайдане дола лаьтташ Къилбаседа Казахстанеи СибарегIен 35—40 млн. гектар да. Шоана гуча тайпара, деш дола къамьал овхаш долча мехкарча лаьттай пхелагIа даькъа хIана дац аьнна долча лаьттах деш да. Йоккхача майдашка иштта де дезаш да хиво лаьтташ телхадарца къовсам лоаттабара балхаш а.

КПСС Центральни Комитетон СССР Министрий Советон дIадахача шера соцам тIайийнаб «мехкаш хивох лаьтташ телхадарех лорадара тIехьаттта йиш йоацача балхех». Партийни советски органаша лакхарйна а мел из болийташ тIахьожам лоаттабеш из соцам кхоачашбара практически болх вIашагIболлаш. Хивох лаьтташ телхадарца къовсам лоаттабара гIулакха паччахьалкхен морал хила деза, хIана аьлча дукхар да дукха ялати кхыйола лаьттаи хьайбайн продукташ йоахача йоккхача юртбоахама районий лаьттан кисеаш.

Лаьтта тронех лорадаь ца Iеш, кхоачашбаьх, кхом болаш нох пайда эцарах а лоралие деза. Из дагадохийтанза далан хIанз а лаьтта хьурмат доацаш, дукхьал харцахьа дIателаш моттигаш йоллаб. Цхьайолча министерстваьшен ведомствашен дIахо хьу-манбахале дола юртбоахама лаьтташ, кхьметтел оаха а хиш декна а лаьтташ промышленни кхыйолчен объекташна дIалуннилга, уж хилиншза дарт доаэаш хIана доланеше а. Колхозаши совхозаши шоаш а массала а лаьттаи хьурмат деш ец.

Цу гIулакха, юкхера а, чIоагIа порядок оттае еза. Цига боккха лоархIам болаш хила деза хIанз общественносте проект юкана а СССР Лакхехьарча Советага хьажа дIалург а долаш долу Лаьттах долу Закон.

Новкъостий! Юрта боахама хIан- [illegible] йиш [illegible] техникаца [illegible] программа [illegible] производства эффективность хиларан лард [illegible] юрта боахама [illegible] деза [illegible] комплексни [illegible]

Юртбоахама производства керттерча йоаккъошта комплексни механизаци ... еча чакхдаккхара вай дикагIа ларддаш тракторий, комбайний, муй кхуьрча автомобилий, экскаваторий кхыча юртбоахама а мелиоративни а машиний парк лоархIам боллаш алсамйоккхилга.

ХIанз цхьадола гIулакхаш деш да юртбоахама техника арахецилгъ дегIаоаладарна. Городе Павлодаре хьалъеш латт тракторий завод, хьайбай фермашта машинаши оборудоваший ергйола Ковельски Уманьски заводаш. Реконструкци еш я Алтайски, Харьковски, Волгоградски, Мински тракторий заводаш, «Ростсельмаш», Таганрогски Красноярски комбайнови юртбоахама машиний а кхыйолаи заводаш.

ХIаьта а уж бахаш гаьнна тоъаш дац юрта боахама комплексни механизаци яра. ХIанз Госплан оттаеш я тIайоагIача пятилетка контрольни цифраш. Кердача пхе шера плана тIа белгалде деза тракторий юртбоахама машинаши хьаелга дIахо дегIадоаладелга, юрта боахама тIатIа дукхагIа машинаш, оборудовани, запасни частеш эшаш хилара хьаштаи кхоачамдара лоархIам а бе.

Юрта боахама дерригача доакъошта комплексни механизаци яра лерал машиний технически боарам лакхбар Халакхета а, арахеца дукха машинаш шоай технико-экономически хьоккхамашка диллача хIанзарча юртбоахама производства дIадехар Iалашдеш ец. Мелка 224 млн. гектар оала лаьтта да, хIаьта вайна бедохка дац, из мийда сецна шанагIа техникаца делаю, эттара хьалха вай кхоачаш бец тракторий мощностех.

ХIанз колхозашкен совхозашкен лаьтта оаба трактор 75 — низ болаш. Юрта боахама Министерства «Сельхозтехника» боллачо лаьрхIад уж лелаеча зонашка уж тайпа тракторех 150 — низ болаерца хийцача а фу хургхар. Ераш я лоархIама дахнеш: хIанз йолча трактора низ шоза совгIа баьккхача цу зонай боахамашка тракторех кхоалагIа дакъе кIезигьа йиш я, тракторашн царца болх бу машинаци хьаеча шин ахк миллион гаргга тонн металл кходе, техника эцаш кхъа еш йола капиталовложенеш 400 млн. сом гаргга кIезигье, хIаьта механизаторий эшилга 40 процент. Цох 8 паччахьалкхенен, колхозаштен, совхозаштен бола пайда шоана из гаргарча кIезига хургбаьр.

Харьковски завод хIанз шийлуш я 150 — низ бола трактор хьае. Завода коллектива гIо да деза уж арахеца чахагIа царалерзала а колхозаштен совхозаштен хьаргда трактор яла а. Гаргарча шерашка Ленинградски, Кировски заводаш иштта шерле деза къаьстта шаьрача аьрча районашка ший дикал гойта йола К-700 яха даржаш тIара тракторашт арахецалга.

Цунна цхьаен деш повестка тIа оттадь деза 200—250 гаьра низ, е кхы а дукхагIа низ бола йоккха трактораш вай юртбоахама лаьрхIа конструированни ярен арахемарен дош. Тракторийни юртбоахама машиний ечен Министерства сихде деза низ болча йоккхача трактораш лаьрхIа машинаши орудеши хьаелга.

ХIанз чакхдоалаш латт керда ялат чуйчача «Сибиряка», «Нива», «Колос» кхача комбайнашта тохкам бела. ХIанз арахецачарел дикка тIехъ я цар балха оасарле. ГIулакхаш чакхдаха деза уж колхозийн совхозийн кхашка ергйолаш.

Боамби бурча колхозаштен совхозаштен хьайбай оасарле тIех йоль 4-мугI бола боамби чуэцу машинк. Уж машинаш арахецийта лоархIам болаш лаьхьда деза, кIанка аьча боамбе кхаь дикъаха шин дакха кулг-кара чуэц. Машинашъераш иштта дехкарийла ба лоамаи лаьтта лелалара эша техника арахеца.

ЧIоагIа терказ тIабахийта беза вай хьайбай боахамерча балхашта механизаци яра. Хоаш ма хиллара, цу отрасле дукха къахьегам дIайодача процессашта механизаци яр геттара лоха а да, дукхагIа йолча фермашка кулг-кара къахьегилга лакха а да. Керда хьалтьача фермашка а хилилза ергйоацаш механизаци средстваш яц.

Хьайбай боахама механизаци яра тIахьадисар хьадоагIаш де эшаш йола машинаши оборудоваши промышленносте хьаелга вIашагIдолларе цIенхаштта кхоачамбоацараш хиларах. Колхозийн совхозийн дегIаухача хьаштен гаьнна тIехьаюсаш а цу производства объемаш.

Дукха хи йоаккхаш СССР Лакхехьарча Совета промышленностен, транспортен, бувзамен комиссе дийцар хьайбай фермашта механизаци яра доаш. Комиссе баьб боккхий чIоагIа мел болх. Цун предложенеш теркаме эца еза халкъа боахама плане.

(Чекхдолалур 3-ча агIо тIа).

«Грозремстрой» треста №6 СМУ [illegible] керттача гIишлон участка коллективо къаьстта дика къахьег пятилетка кхоалагIча шера. ХIанз город Грозне 70 квартира йоль цIенош деш я из. Укх шера декабрь бетта хьалдаь даладеза дола из. ЛаьрхIачул хьалха из цIа хIоттадаь дергхилар гуш да. ХIанзалехьа даь даьцнад цига штукатурни балхаш. Сихбенна уж тухаш бу гIишлошъераш. Октябрь бетта заданеш 105 процент кхоачашъяьй цар. Къаьстта дика къахьегаш я цига И. И. Калинникови Сотниковн кертте латта столярий штукатурий бригадаш.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) столяр А. Никитин, штукатурий бригадир Т. Сотников, столярий бригадир С. Калинников дIахо бе беза болх бувцаш ба.

М. Пашина сурт.

КПСС ЦК ГЕНЕРАЛЬНИ СЕКРЕТАРА НОВКЪОСТА Л. И. БРЕЖНЕВА ЯЬ ДОКЛАД

(Йистедовлар. Доладалар 2-гIа агIо тIа).

Хьуккхьан чуэцаш балхаш сихденначa хана юрта новкъостал дара дуккха грузовой автомобилаш оьрцаргIъяха езаш дуп. Цига, кхийтача, дукха совгIа эшашагIа йоцаш 600 эзар йолча машинаша хIара шера 3—4 бетта болх бу юрта боахаме. ДIахо йодача хана юртбоахама продукци дуккагIа ме йоккх транспорта проблема кхы а чIоагIагIа тIаьлхешка оттарьа. Вайна из бIаргаго а цунах дакка даргдоцар де я деза вай. Из проблема къоастае еза юрта лаьрхIа къаьстта, миччахьа гIолла делалургйолаши тайп-тайпара мухьаш дIаккухьалургдолаши йола машинаш арахецара яькъаш.

Цу цхьан хана колхозашкен совхозашкен пайда дикагIа эца беза чархаш тIарча тракторех транспортни балхаш деча, къаьстта а боахама чухьара мухьаш дIа-юха уазача хана. ХIанз мехка и цхьа миллион гаргга чархаш тIара трактор. Керттерча даькъе царех пайда эц кхашкарна балхашта, хIаьта транспортни средствашта меттел каст-каста пайда эца йиш йолаш хилац уж прицепаш ца хилар бахьан долаш. Оцучо хьахьокх, бизза мукъ тIабиллара боахаме дукха совгIа-эшашагIа йолаш хIара трактора ши прицеп эшаш хилар. ХIанз чархаш тIарча трактора цхьа прицеп а яц. Нагахьа санна прицепаш сихха дуккагIа хьайна, юрта боахаме мухьаш дIа-юха ккхухьачара низкъала гIулакхаш дикка кIьалде йиш хургьа.

Из гIулакх боккха паччахьалкхен лоархIаш болаш хилар теркал я деш, юртбоахама мухьаш дIа-юха кхахьа кийчъань 300 эзарнел кIезигагIа йоцаш шера трактораш арахецаргйола заводаш хьалъниза яргйоацаш лоархI вай. Из декхар тар ма лу сихагIа кхоачашде деза.

Укх гаргарча шерашка дуккха керда юртбоахамен мелиоративнии машинаш хьае я уж арахецилга вIаштIехьдаккха а делаш бе Iилманхой, конструктораш, промышленни министерствай болхлой. Цунца дувцаденна пленуме але деза, керда техника хьаелга, караерзаелга, юкъеккхуьнига йIаьххача хана тIехьадоахача, вIалла вIаштIехьа йоацача практико вайцига кIоаргга оьла хийце хилар. Iилмахошен конструкторашен укх тIеххьарча шерашка кердача юртбоахама машиний 230 совгIа тайпа хьаккхеллад, хIаьта уж паччахьалкхен тохкамех чакх а яьннай, хьае йолаялийта езаш я я. Цхьабакъда, царех ахаш хIанз укх сахьата арахецаш яц.

Цу деша дисциплина мела я вай. Халкъа боахама план оттаеча хана министерствашка, массаза а яхар мо, керда техника юкъеккхьара задании духьале йоацаш дIаэц, цу гIулакхо хиланза яргйоаца ресурсаш дIанийю, хIаьта цул тIехьагIа заданеш кхоачаш ца еш дуккха моттигаш нийслу. СССР Госплано беча хоамагIа, арахеца йолае езача тракторий 8 моделах 6 моделацара трактораш дуккха арахеца йолаяьнш 1967 шера тракторийи юртбоахама машиностроенен Министерства. Цу министерстве тIакьовжам езала лоттабу конструкторски бюрой а дуккхача кхыча моай организацейи предприятейи а балха, хIаьта из бахьан долаш юрта боахамга дIаккхача цунна цхьаккха дича а хиланза яргйоаца керда машинаш. Союзна керда ирригационни техника арахецара заданеш кхоачашъьян гIирсаш хьалдара, кхьоккъаш декхара, коммунальни машиностроене Министерства. Керда техника юкъеккхаьхьарен технологически процессаш караерзаярен гIулакха из тайпа къал да химически промышленноста Министерстве а. Уж тайпа гIулакхаш сацийта деза. Технически прогрессах тийша ба халкъа боахама дерригача доакъошкара общественни производства эффективность. Министерстваш а министраш шоаш а декхаройла ба керда техника юкъеккхаьхьара хьалхара бехктокхаме хила.

Юртбоахама производстваа тIамIа дуккагIа эшарашка хьежжа лела деза керда машинаш хьакхоллилга. ЧIоагIа лоархIама да конструкторски бюрош чIоагIъяр, царна новкъостал дар. Тракториа, юртбоахамен мелиоративнии машиностроене, гучох, гIойленигIа да керттерча машиний группашта юрта боахама хIензара техника кийчъяра хьалхара паччахьалкхенка жоп лургдолаш бола генеральни конструкторш хилар.

Конструкторашта а коллективашта а дуккагIа поощрени е йоагIар лоацйеча ханацка керда, толашагIа йола техника хьакхоллерах. Промышленноста кхыча доакъошка а санна, цу хьакъехьа йоагIаш йола положенеш кийчъяза яргьяц.

Iомаеле а къоастаде а деза боахама расчета лерда тIара конструкторски организацей тракторашта, юртбоахамен мелиоративнии машинашта заказаш деча министерствашцара дуккхьалара бувзамаш чIоагIдарах дола деш. Потребителашка заказаш а дулургдар, финансировании а юлургьар этара чIогIагIа моттта эцача машинашта конструкторски ера.

Иштта дикка дуккагIа теркалде доагIа юрта боахам технически кийчбара перспективни проблемаш уттаелга, дуккхача балхашта автоматизаци ега: Тахане а дена уйлае еза кхоанарча ден машиний, принципиально кердача процессий, энерген материалийи кердача тайпай ларда тIа латтача дIахорча механизаци.

Новкъостий! Доккхий декхараш оттлу вай юртбоахама продукташ дуккагIа яхара даьхье, хIаьта цо дIалех продукци дIачуэцарен чакхъяхарен гIулакх лелаеш йолча промышленноста болх дикка тоабарца дувзаленна дола доккхий декхараш къоастаделга.

Шоана ма хоарра, даим нийслу вайна цхьайолча моттигашка дуккха чакхдоахача предприятей мошносташ ца тоьаш йола моттигаш. Массаза а ца тоьаш я холодильникаш. Продукци чакхйоахача промышленноста дуккхача предприятешна къаьеннача оборудованеца бу болх, керда технологи кIезига юкъеккхуь. Мехка хьалъеш латт керда элеватораш, складаш, хранилищаш. Цхьабакъда, юртбоахама продукташ дIаоттаеь лоттаяра проблема сецота йолаш юс хIанз а.

Продукташ чакхйоахача промышленноста предприятеш хьалъяра ялаваш шерагвоа шерага кхоачашъеш ца хилар ла йиш йолаш дац. Масала, СССР-ая яача промышленноста Министерства гIишлоша гIишлош хьалъяра - монтажни балхий укх шера ийс бетта план 84 процент мера кхоачашъяьяц, СССР-а кхачак промышленноста Министерства — 75 процент, СССР-а дулхен шурийи промышленноста Министерства—77 процент. Союзни министерствашй ведомствашй, хIаьта иштта моттигера органаш декхаройла я къоастаеш йолча средствай бизза пайда эцаре продукци чакхйоахa а из ца талхийташ лоттаю а керда мошносташ шоай ханнахьа болх бе йолаялийтарен гIулакхаш да.

Халкъа боахама планаш уттаеча хана дуккха а дуккагIа теркем тIабахийта беза юртбоахама продуктаца бедаш хьаийю а чакхйоахa а промышленность дегIайоалларба, цуча материально - технически база чIоагIъяра. Боккха лоархIам болаш я продукташ чакхйоаха предприятешна складской емкосташ моттигашка нийса дIанийсъяр. Гучох, чIоагIагIа дIабалхьа беза продукташ воахача моттигашта юхегIа уж хьалъяра ннкъ. Масса а тайпара хьаллаца йоагIа бешадарашд, сомаш, кхьийола юртбоахама бедал чакхйолае предприятеш, хIаьта иштта специализированни хранилищаш хьалъяра йола колхозийи совхозийи инициатива. Паччахьалкхен органий оагIонгахьара масса а тайпара новкъостал да деза царна.

Цхьа а йоцаш дуккхаза а йоалаяь продукташ кийчъеча организацешен уж чакхйоахача предприятешен юкъарчал доацаш колхозашкен совхозашкен хьаийярах йола предложенеш. Гучох, цаьрна хьанийна из де хала хила мег, бакъда продуктеш хьанийяра а продукци заготовительни организацей продукташ чакхйоахача промышленноста предприятейи лоархIа йолча транспорташа хьатIаяра а моттача системига доалара гIулакхаш хIана белгаллаха доагIа.

Мукъаба сона юрта гIишлош хьалъяра дешаш лоаша дувца. ХIара шера лаьклу колхозашкен совхозашкен производственни, нах чубаха, культурно - бытовой гIишлош хьалъяра масштабаш. Юрта хьеэш я гIишлош ю база. Бакъда деза вай юрта гIишлош хьалъяра дешай йоагIа терко ца еш хилар. Цу гIулакха къаьстаеча капиталовложенеш бизза пайда эцац. Масала, укх шера 9 бетта юрта гIишлошъяра - монтажни балхашта хьожальча средствах 159 миллион сом карадерзадьяц. Хоаш ма-лий, советски республикин юрта боахама министерствашй массех шера болх беш хилар. Цхьабакъда царех цхьайершка хIана а шоаш маьрри гучаьхаяц.

Вай оалагара хувца деза юрта гIишлош хьалъяра гIулакх. Юрта капитальни гIишлош хьалъяра планаш хувцийга йоаллаш кхоачашъяра а цу гIулакха къоастаяь средстваш караерзаяра а гIулакхаш тIаэцашехь а, къаьстта цIенхашта йола терко е еза гIишлош яра проектни организацеш чIоагIъяра, гIишлош ю моттигера материалаш тьалсига дегIадоалара.

Юрта гIишлош хьалъяра боккха лоархIам а бац, КПСС ЦК-еи СССР Министрий Советои дукха ха йоацаш гIанийяр юрта нах балача дукъех нах чубахарах культурно - бытовой дика хьалаш дола дика тоэть поселкаш еш-еш хьалъяра керттера доостамаш къоастаьь бола сонам. Из декхар кхоачашдаро дукха ха а низ а дIабехаргба. Юрта гIишлош хьалъяра дешаш партийни советски органий хаддаза керттера теркам тIа болаш да.

Колхозийи совхозийи производство дегIайоалара юкъе доккха дакъа лоац советски Iилмано. Партеи хьон боккха наз бу юрта боахаме болх беча Iилмахой къахьегама. Цунца цхьана белгалдаккхаза дагдаш юрта боахаме деча Iилма - техникий боарами уж мердалари хIанз а вай дегIадаларо дIалехараша мах хара кхоачамболаш ца хилар.

Вай хаддаза йоацо е еза Iилмахоша дика болх бе йиш хилара эша хьалаш хилийтара. Укх тIеххьарча хана цу лостаме лоархIамера решенеш тIаийцай КПСС ЦК-еи СССР Министрий Советои. Аз дувцараш ца юрта боахаме, хIаьта юрта дIалур фу кийчIелга тоаларах деш дола Iилматохкама балхаш тоаларахь дегIадоалараха лаь сонаман. Новкъостала деча хоанех, уж решенеш дика тIайийнай институтийи опытни станцейи коллективашка, колхозашка, совхозашка. Уж чакхъяьро, шеко йоацаш, новкъостал дергда юрта боахаме тохкамий эффективность лакхъяра, Iилма - технически прогресс сихъяра.

Юрта боахама къахьегамхой къаьстта безам болаш ба вай Iилмахоша юрта боахама культурай чIоагIа хьуакъа тайпаш, йоккха продуктивность йола керда породах дола хьайбай, коа тIарча оалхазарий тайпаш хьалара. Вай тешаш да юрта боахама технически боарам лакхбара а колхозашкен совхозашкен экономически болх эргабаьккха тоабара а проблемаш тIа кхы а хьинар долаша гIа Iилмахоша болх бергхаларах. ЦIенхаштта терко е йоагIа баьпоаргIашта зе деча са доаллача хIамашцен лазарашцен доаттабеча къоасама эффективни средствашй, къаьстта биологически способаш оттаяра. Юрта боахама доккха новкъостал де декхаройла ба эланеи кхыча доакъой Iилмахой, хIана аьлча хоаш да хIанзарча хьалашка юртбоахама производство толамца дегIаахар хила йиш яц математикъяи, механикъяи, физикаяи, химияи, биологияи, кхыча Iилмашта карагIдаьнарех бизза пайда ца эцаш.

Вай боккха лоархIам бу социалистически мехкашта юкъе вIашаги Iилма - технически гIулакхаш зеладелга дIахо а шордара кIоаргдарен. Венгре, ГДР, Польше, Румыне, Чехословаке, кхыча мехкашка, вайцига а санна, дукха дика хIамаш да юрта боахаме Iилча тохкамаш деча, йоккха оьсаре йола керда техника, удобрене керза тайпаш, юртбоахама культурай дика сорташ а порадах дола хьайбай тайпаш а хьадеча. Юртбоахама производства эффективность лакхъеш боккха болх бу. Опыт шерра вIаши йоэзийтаро, вай иназ вIашагIтохаро, Iилманен дикагIа йолча практиканен карагIдьникарех вIашаш пайда эцаро дерригача социалистически мехкашка йиш хулийт юрта боахаме Iилма - технически прогресс сихъе, къахьегама оьсарле дикка лакхъе.

Иштта, новкъостий, нагахьа санна вай юрта боахаме хIанз дола хьалахи коммунизм хьалъяра декхараша цу даькъагара дIадехарехи мел аьннар вIашагIтехача, тIаккха, аз хьалхехьа а белгалдаьнна махллара цу даькъера вай парте линия цуя беррига практически болха махулла лоаласгIча хана юрта боахам дIахо а технически юхаIалашбара тIаберзабаьба. Лаьттаншта химизаци, мелиораци, комплексни механизаци яра чакхьяьхьара вай планаш — уж вай мехка коммунизм хьалъяр шерра дархаро махбоагIара болча боарам тIа йоакхаш, юртбоахама производство лакхъе йиш хулийтаргйола гIулакхаш да.

Юртбоахама производство технически юхакийчъяро, хоаш мадий, паччахьалкхенгарен колхозашкарен дIаехарга йоккхий капиталовложенеш. Вай декхарийла да массаза а из лоархIаш хила юрта дегIадоагIа тьаьшташ кхоачашдергдолен халкъа боахама дерриге доакъош гармоническа дегIаахар Iалашдергдолен вай къаман доходацара средстваш къоастаяра торонаш лаха. ЧIоагIа цу новкъа лаха деза вай хьатIадоагIача ахе шера халкъа боахама план оттаеча хана а.

III. Юрта боахама экономика цхьадола дешаш

Новкъостий! Мукъаба сона юрта боахама экономика цхьадола дешаш дувца. ГIеххьарча шерий опыто тьаьшекхад чIоагIача планийи планал совгIа ялат доккхара материальни стимулированеи лерде тIа оттаяь юртбоахама продукташ кийчъяра принцип йиза нийса хилар. Планал совгIа ялат эцарца цхьана чIоагIа планаш оттаяро йиш хулийт кхачан продукташи бедали эцара мехка хьаштий дикагIа кхоачашде, колхозийи совхозийи производство хаддаза лакхъяра эша хиланза даргдоаца экономически хьалаш Iалашде.

Парте Централан Комитета Политбюрос из принцип дIахо а делае йоагIаш лерхI.

Воаьаш дегIаахара перспектива дикагIа бIоргаго, производствана дика планировани е, агрономически, организационно - технически, кхыйолча мероприятей комплекс оттаяь колхозийи совхозийи йиш хургйолаш хьатIадоагIача ахе шера ялати кхыйола продуктий эзара чIоагIа йола а планаш кьалхехьа а оттайича бакъахьа я.

Пленум хьожаргйолаш Политбюрос юкъейоалаю хьатIайоагIача пхитилетках (1971—1975 шш.) хIанзарча ахе шера болча боарамах паччахьалкхено ялат эзара чIоагIа план йитарах йола предположени, эшаш моттиг эттача республикашка, крайшка, областашка цхьайола корректировкаш юкъеккхуьаргйолаш.

Дуга кийчдара план къаьстта оттаеча бакъахьа я. Дуга дIадера хIара шера хий деже даьттанш вай кийчдергхиларах, из план, гучох, шерашка лакхлуш хила еза.

Нагахьа санна еррига уж предложенеш ЦК Пленумо тIаэца мегаргйолаш лоархIе, гIаниха СССР Министрий Совета тIадиллача бакъахьа да тIанийцача принципашка хьежжа мехкен союзни республикашен юртбоахама продукташ эзара планий проекташ оттайичеш уж хьажара юкъейоалайичеш.

Республикашка [illegible], областашка, районашка закупкай планаш оттаяргеи уж боахамашка дIаккхачийтарген, хетаргахьа, шу гаргга дIатIоргла. Цу тайпара, 1970 шу доладуш хIара боахамга хургьа чIоагIъяь 1971—1975 шерашка хургйолча юртбоахама продуктий чIоагIа план.

ХьатIайоагIача пятилеткана йола планаш оттаеш плановни юртбоахамен органаш, колхозаш, совхозаш декхаройла а продукци йоахкхьлга лакхдара кхоачамий бизза гIа лоархIам бе. Боахамашта специализаци яра дешаш оттаде. Специализаци, — дувцилге йоацаш, юртбоахама производства эффективность лакхъяра нийса никъ ба, из дьинарегIа е а еза. Бакъда, цу гIулакха тIехь шаблон хила йиш яц. Моттигерча хьалийи Российски Федераце, Украина цхьайолча областашка а кхыча республикашка а йолаш йолча дIахача опытен лоархIам бе беза. Специализаце опыт Iомаяран вIашагIтохаран дуккагIа теркам тIабахийта декхаройла я юрта боахама союзни республикаси министерстваш а Iилма учрежденеш а.

ЧIоагIача планаш цхьана паччахьалкхено, хьалха а санна, планал совгIа дикка дукха ялати кхыйола продуктий ийрзьа. Шоана ма хаарра, чIоагIача планал совгIа ялат лакхарах а из паччахьалкхенга доккхарах а колхозаштен совхозаштен поощрени яра керттерча закупочни махза кIийнех цхьайолча кхьаь ялата культураштен 50 процент боарам болаш мах тIатохаргба.

Поощрени иштта порядко хьакхулийт ялат лакхара боахамий безам, производство лакхъяра новкъостал ду, из оалхаме йоацаш а колхозашта, совхозий болхлошта кхетаиш а я.

Дуккхача новкъосташа юц оттаь йола планал совгIа ялат эзара стимулированеи порядок цхьайолча кхычча юртбоахама продукташка а дIайоаршаярах йола предложени. Из предложени теркал е йоагIа. Юртбоахама продукташ йоахалгеи шалген лакхдара ниттала низ болча экономически рычагах вай шерра пайда эца йоагIа. Нагахьа санна из предложени могийча, йоагIаш йолча органашта тIадилла доагIа йолаш йолча практика лоархIам а беш из система оттаелга.

Моттигашкара уж планал совгIа йолча продукцех лучае керттерча махха тIатолача наьбавакх совхозашка кхьачача средстваш дамьбах совхозий болхлошта, специалисташта, боахамий хулгалхошта кхи тIа а поощрени яра пайда эзарах йола предложенеш. Уж предложенеш, тхона хетачох, теркал е йоагIа, уж хьаллаца а эзар. Совхозий болхлой къахьегама хьинар кхы а лакхдара новкъостал дергда иштача порядко. Колхозех аьлча, митта доладешаш цар къестаду устаю ма яхара колхозной юкъарча собранеша отта ма дарра.

Юртбоахама продукце маьхех массехк хIама белгалдаккхар. Мартовски Пленум хинначул тIехьагIа оттадьна закупочни мехкаша дуккагIа йолча колхозийи совхозийи производства издержкаш меттаоттаю, шерьъьча воспроизводствана эша накопленеш хилийта йиш хулийт. Политбюрос лерхI гаргарча хана керттерча даькъе долаш дола закупочни маьхаш долча тайпара дита дезаш. Цхьабакъда, цхьайола корректировкаш, гучох, юкъейихьача бакъахье хургда, цьалхарча аргIана баьцадаларий, боамбе, коа тIарче оалхазарий дахха маьхий порядок оттае еза. Юртбоахама дика продукци йоахкара колхозийи совхозийи дуккагIа безам тIебахийта боагIа. Цхьайолча продуктий маьхий зональни дифференциаци тоеяр дIадех.

Боахамашка трактораш, минеральни удобренеш, кхыйола материально - технически средстваш кхахьарца ювзаенноча издержкех дола дош терках де доагIа. Дикка дуккагIа боарамах уж издержкаш дIайолх заводашта-поставщикашта е станцешкарча базашта гаьна долча боахамий. Гучох, бакъахье хургда материально-технически средстваш Iалашъяра дIайолхача затратех колхозаш совхозаш пхьатарол долла хьаьлашка [illegible] ца.

ДIахо а эргаьаккха тоаяр дIадех колхозашкара йоаккхача подоходни налога система а. Боахамий рентабельноста боарамга хьежжа налог тохара дифференцированни школа оттайича нийсагIа хургдар яха предложенеш кхув.

СССР Госплано, юртбоахамен финансовни органаша, Iилмахоша дакъа а лоацаш Iомаде деза дерригa уж дешаш, предложенеш юкъейоалае а еза.

ЦК мартовски Пленуме, цул тIехьагIа парте XXIII-ча съезде вай цхьанне а тайпара нийса долаш лоархIар дуккхача колхозех совхозаш е гIертнага. Из дош къоастадьдар, юрта боахама социалистически цхьа форма кхычунца дувцарах а доацаш. Общественни боахама организаце колхози а совхози а форма мамогта чIоагIъе езаш хиларах декхар латтилга. Цхьабакъда хIана а деш да дуккхача колхозех совхозаш е яхаш дола декхараш.

1957 шера дено 1967 шерага кхаччалла йолча хана мехкара совхозаш 2-зза дуккагIа хилар — 5,9 эзарнегара 12.8 эзарнега кхьчар. Царна тIачIоагIдаь да 292 миллион гектар юртбоахама аьтта. ХIана дIакъш долча мехка дерригача аьттех 43 процент совхозашка да. Шоана магарра, совхози производство вай боахама Iалаьмате доккха дакъа да.

Бакъда СССР-ен союзни республикашйи юрта боахама министерствашка, моттигерча органаша е йоагIаш йола терко ца совхозий. Царех дуккха ераш кхоачамхилаза болх беш яц. Производственни финансовни балха хьоххомаш лоха да.

Цу дерригe а декхарийла ву совхозий балха этара цIенхаштагIа терко е, ерригача совхозех дукха кIаьна хьадеш боккха пайда луш йола боахамаш хилийтара. Из этара хьалха доагIа мехка ерригача совхозий кхаь дакъъах ши дакъа лоацшта чухь долча РСФСР-ен Казахски ССР-ен кулгалдеш йолча органех.

Мелиоративни балхаш шерра даьржа хиларо дукха хIама дIадех хий боахама организашкара. Вай нийса гIулакх дир СССР мелиорацейи хий боахамен министерство йиллар бахьан долаш. Лоацача хана министерствон цуя моттигерча органашен кIезига болх бийзар хий боахамен гIишлош ю организацеш йоаххаш, уж кадраша чIоагIъеш. Цхьабакъда министерствай балха тIехь кIаьна а дерригa доаттIача тайпара вIаштIехьдаьккхадац. Хий боахама балхаш дика хилийтарий мелиоративни системашта нийса эксплуатаци яра бола бехктокхам лоха ба. Хий боахамен юртбоахамен органашта юкъера функцеш хьаьла къоастаяза я хIанзаца.

ДIахо а чIоагIъяр дIадех «Союзсельхозтехника» балло а. Моттигашкара кIезига хоамаш баца колхозаштен совхозаштен производственно - технически гIулакх деча доалча цIенхаштта кхоачамбоацарех. Юкъарчал доацаш шиш транспорташ боахамашта машинаш, запасной оатхалаш, гIишлош ю а кхыйола а материалаш централизованно дIаккхоачийтанга «Союзсельхозтехника» тIаьхала, оборудованеца комплектовани ега но шийна тIаьга деза, образно аьлча, колхозашкен совхозашкен лаьле мара ца езаш йола техника кхоачаргйолаш купиа монтаж е еза цо яха предложенеш уттаю.

Иштта нийса гIеттадеш да юртбоахама продукташ, къаьстта баьцадараши сомаши кийчбелга дикагIа вIаштIехьдаккхарах дола дош а.

Юрта эшаш йола машинаши механизмаши хьаелга тайп-тайпарча министерствашкен ведомствашкен чIоагIа доаржадаь хиларца дувзаденна дола дешаш ул. Масала, хьайбай боахама эша оборудовани дIайоаржаяь а 150 совгIа йолча предприяте, хIаьта царех 30 мара тракторийи юртбоахама машинаш еча Министерствана мера яц, юхейисараш кхы а кхойтта министерствен ведомствен я.

Иштта уж дIа-юха йийкъа хиларо цIенхаштта юхъуа хьайбай боахамен доакъар доаккхачен механизаци яра технически прогресс, хIана аьлча юкъеэзача дуккхача предприятешка ца цу даькъе хилийта яргйоаца специалистий кадраш, боккъалдар аьлча шоаш арахеца техника эргаьаккха тоаяра балхаш а ца. Предприятешка дукха йоацаш дIа-юха йийкъа продукци еза арахеца эзаш хул заводаш, цу гIулакхо лакхбу арахецача машиний мах. Иштача хьал тIа я 11 министерствен ведомствен дIа-юха йийкъа арахецаш йола мелиоративни техника а.

ЦК Политбюрон правительствон, укх Пленуме вIашаги дага илара терко е еш, цу дешашка хьажа а еза, дикза даргдоаца гIулакхаш тIаэца а деза.

Вайна хьалхашка, новкъостий, шоайа гуш махкалара, хIана а кIезига декхараш латтац юрта боахама хьаякъехьа. Дувцар хиане Iаш юрта боахама лоархIамерчарех цхьа дакъа дIахо а лакхдарах. Юкъерча итоге дувцар да советски общество социально - экономически культурни дегIаахара доккхий декхараш кхоачашдарех. Юрта производительни низаш лакхдаларо йиш хулийт берригача къахьегамхой материальни хьал - торо кхы а дикагIа тоае, юрта культура лакхъялара керда шерра торонаш хьаелл. Цу хана чухь белгалдаьха гIулакхаш чакхдахаро хувцаргья юрта бахача нахьа къахьегама характер а, из тIа-тIа дуккагIа индустриальни къахьегама цхьа тайпа хиларга бугаргба. Цу новкъа долхаш, вай деш - деш кхоачашдергда цхьа декхар—городан юртан юкъера лоархIамера башхалонаш дIаялара декхар.

Юрта боахам материально-технически юхакийчбара хьалхашка оттадаь гIулакхаш кхоачашдара боккха лоархIам бола хIамаш де декхарийла я вай промышленность. Цхьабакъда гуш хила деза дIахо а промышленность дегIаахар ши а юрта боахама толамех, город бедалиен кхачанцен Iалашъяра боарамах, болхлой класса керда нах заводаштен фабрикаштен юрта бала йолча торонех тийша хилар.

Гуш ма хиллара, новкъостий, белгальяьха еррига мероприятеш цхьан уйлано кхайкаь я — советски халкъа вахара хьал кхы а лакхдара, болхлой классен ахаркойи цхьоагIо вай социалистически. Даьхен низ а чIоагIбара уйлано.

Юрта боахамера доккхий декхараш, ма дарра аьлча, алхха цу даькъе болхлошта кхоачашдулургдолаш дац. Лаьтташта шерра химизаци, мелиораци, комплексни механизаци яр чакхдоаккхалургдац юрта къахьегамхошен болхлой классои, Iилмахошен юрта боахама специалисташен, промышленноста инженерно - технически болхлоша цхьаца — лоацца аьлча берригача советски наха цхьана низ тIабахийтача мара.

Юрта боахам лакхбара лоаттабеча къоасама къахьегамхой оарцагIбахара керттера лоархIам болаш я партийни организацеш. Бакъда, этара хьалхагIа ала деза парте юрта райкомех, юкъъаьнцарча партийни организацех, колхозашкен совхозашкен болх беш болча коммунистех. Парте цкъа оттадаь Iийнадаш парна хьалхашка доккхий декхараш, цар, кIезига йоаца халонаш эша а еш, кхетамца кхоачашдаьд уж. ХIанз юртарча коммунистий эскар 5 миллион из совгIа вола да. Юрта партийни организацешен болх тIаберзабаьа бизза вIашаги доккхий къуьнгахамаш датара, хьайбай продуктивность лакхъяра, Iилма-технически прогресс сихъяра, къахьегама оьсарле лакха яккхара тIеххьарча къовсама.

Вай Пленума решенеш кхоачашъяра тIеххьарча къовсама хьалхарча ливе тIа латта еза промышленноста партийни организацей а. Этара хьалхарча аргIана из кхачараш а юртбоахама машинаш еча тракторни, автомобильни, химически промышленноста предприятей, цу а воккх болча гIишлош еча организацей, Iилма-тохкама а ерригача кхыча а боараме юрта боахамца ювзаенна учреждений партийни организацеш. Дувца дешй-тем цар дикача балхах мел дукха хIама тийша да!

Вай толамий этара а керттерчарех дола цхьа къа хинне а дийказ, долаш а [illegible] кадраш, кийчъяр, хьетияр. Вай кадраш кхоачашбу боккха болх. Вайцара дIадех цар кIоаргга эшаш хилар, къаьстта экономика, Iилма, техника дакъе. Шудуххьа партийни организацей керттера декхар да школашка, курсашка, семинарашка, цар знанеш опыти эргаьаккха тоаяра кхыча формашка гIолла хьалхе лелаю кадраши специалисташи кийчбара а юхакийчбара а хаддаза беш бола болх. Шийхиналь йоахо е еза вузашка, техникумашка, профессионально - технически образовани школашка бизза кхоачам хилаза юрта боахама уппа лаьерчен юкъерчен квалификаци а хIаьта иштта дуккхача наьха профессей а специалистий кадраш кийчъяра. Уж кадраш кийчъярен юхакийчъярен хаддаза йола план перспективе хила йоагIар.

Партийни, паччахьалкхен, боахамий органашка хьалхе лелаеча балхаш тIа дуккагIа уттабе беза хьалха латта болхлойи колхозхойи. Кхы а чIоагIа хьалхашка боахаш лакхбе беза кхаллах. Юрта хIанз а геттара кIезига бе уж боахама кулгалдошта, бригадирашта, фермий заведующешта, отделеней управляющешта юкъе. Кхаллахах кхы а дуккагIа кийчбе боагIа юрта механизаце специалисташ. Ма дарра аьлча дуккагIа йоалжо е еза юрта кхаллах къахьегара бытен дикагIа, толашагIа дола хьалаш хилийтара.

Юрта бена партийно-политически балха этара а боккхагIа лоархIам болчарех цхьа дош да кагирхоша беш бола болх. Вай Пленума юрта боахамах йолча решенеша вай планашка кагирхошта, юртарчарна моттел, городерчарна а, хьаели керда горизонташ, бола бара эша шерра. Оцу хетадой, новкъостий, декхарда тIа юха юрта боахам дIахо а дегIабоалабара программ кхоачашъяре мел дукха юрта боахама специалисташ, инженераш, техникаш, механизатораш, агрохимикаш, мелиоратораш, гIишлошъераш, кхыйола квалифицированни кадраш дIаех.

Парте тешаш я вай кагирхоша юрта боахам дегIабоалабара юкъе шоашера доагIа дакъа лоацаргхилара. Iилма хьекъал кьараяр, доккха хьинар дола, хIама доьзара безам бола, дерригача керданца оарцагIболаш кагирхой вай юрта кхоачаш я. Цаьрна кхетам белара, кагирхоша беча балха ла я ниа а кхобе безаш.

Кхы а шерагIа боаржабе беза вай партийни организацеш дуккхача нахе юкъе беш бола политически болх. Халкъага кхайкар, цуна чIоагIало лувцар ма вай парте таьха нийса метод, белгалдаьккха дегIадоалар кхоачашдара тIабода нийса никъ ба. Политически болх айха бувзабенна хила беза вахарца боккъонца нах хьалаьоабеш, къахьегама дика гIулакхаш дара цар дегIа уравттадеш хила беза из. Кхы а лакхбе беза социалистически цхьа лоархIам, хеддаза терко е еза цуи. Цхьа нефде, безаче формаш лаха еза, шерра кхахьоккха беза производстве хьалха латтараш. Цу хьакъехьа лоархIаме хIама де деза партийни меттел, профсоюзни организацеша а, хIаьта иштта вай комсомоло а.

Дуккхача наха юкъе болх бар — из де къахьегамхой цар бит тоаяра, дерригача юртарча вахара культура лакхъяра йоахо яр. Цу даькъе укх тIеххьарча хана кIезига кIама даьлац. Цхьадола хьалаш оттарах, цу даькъе кхоачамболаш терко ца яр бахьан долаш а, юрта культурно-бытовой гIулакх деча дукха къоастаданза дешаш да. Юртарча къахьегамхой духовни бытовойи хьашташ мамогта дегIадоалайара дизза кхоачашдара — из ерригача партийни организацей, паччахьалкхен органий, профсоюзий, комсомола, ерригача советски общественноста доккха декхар да.

Колхозийи совхозийи балха тIехь юрта вахара дерригача оагIонашка дешаш дац вай декхарашта юкъе ца доагIаш. Вай декхарийла да партийни организацей балха боарам — ЦК-агара деза парте обкомашка, горкомашка, райкомашка а цхьанарча партийни организацешка а кхачалца лакхбе. Юрта боахам дегIабоалабара вай планий реальность мехка материальни торонех, экономикан Iилма-технически прогресса бахкхача боарамех лерда хиние Iаш. Из Iалашмате боккхача боараме къоастеш я парти ерригача цуй отрядашеа дуккхача наха, халкъа юкъе дика оттабьача организаторски политически балло.

Новкъостий!

ЦК укх Пленуме дувцаш дола юрта боахам дIахо а дегIабоалабара дешаш Iалашмате боккха паччахьалкхен лоархIам болаш да. Пленума решенеш вай практически балха программа хургья.

Советски халкъо вай политика кIоаргга кхетаеш а хьалкхацаш а хилларца чIоагIало а лувцаш, парте беррига низ тIабохийтаргба вай юрта боахамо дIахьаллашка керда гIа баккхара, вай халкъен паччахьалкхени тIа-тIа лакхлуш дола хьашташ дизза кхоачашдара. (ТIоараш тох).

СКВАЖИНАШТА «ДАРБА» ДЕРАШ

Скважинашта капитальни ремонт деча цеха коллектив «Малгобекнефть» НПУ предприятешта юкъе хьалха латтарех я. Итт бетта план хIанзденьа кхоачашье вIаштIехьдаьнна хьинаре къахьегача ремонтникий. Пятилетка кхоалагIча шера, къахьегама оьсарле 65 процент лакхъеннай уккхаза, хIаьта ремонти балхаш дош дIадода ахча 6,1 процент лоьденнад. МалгIабике бахача наха дика довзаш да цеха къахьегамхой толамаш, цун коллектив городской Сийлен доска тIа я.

Цеха керттера декхар да мехкдаьтта скважинашта капитальни ремонт яр, из болх кхоачашбеш массехк бригада я уккхаза. ТIеххьарча шерашка дика къахьегаш, бригадашта юкъе хьалха латташ хьайоагIа П. И. Пащенкос кулгалду бригада. ХIанз ремонтникаш № 750 йолча газ теланча скважина тIа болх беш ба. Графикага хьежжа, ханнахьа чакхдьаьар цар дерригa кийчон балхаш, дIаоттайир фонарь, еррига эцаш йола оборудовани. ХIанз керттера балхаш деш ба бригада болхлой, хIаьта уж чоалхане да, хувца еза еррига аппаратура, турбаш. Дале а, уж балхаш 5 ди хьалха чакхдаха лаьрхIад.

Бригаде вIашагIехийттараш бартлайна, дика хIама карагIдергдолаш коллектив я. Дукхача шерашка болх беш ба цехе бурильщикаш И. А. Ткачев, Н. Н. Шагров, уж сменашта кулгалдеш ба. Шоай боккха опыт, знанеш хьо ца еш къенача ремонтникашта дIалел цар. Цар нефтедобыча дIалаеш хьалххийноб цехе къона ремонтникаш Арсамаков Махьмад, Гулоев Расул, кхыбараш.

Шерра социалистически хьа лъарцаш цехе Октябра 51 шу дузача цIейна Нохч-ГIалгIайчен мехкдаьтта промышленноста 75 шу дузача денна къахьегама толамашка вакъбахара.

П. И. Пащенкос кулгалду бригада социалистически хьаьс лъавнай А. В. Бокоева бригадаца. Цу бригаде а хилар тхо. ТIеххьарча хана № 842 йолча скважинала капитальни ремонт еш хиннаб бригада болхлой. Дукха болх баьб цар цу скважине. Мехкдаьтта дисадий хьоваш дерригa а тIоалаш тедкар цар. Из гIулакх чоалхане а хила а да, къаьстта белгальдьяр из болх беш бурильщиков Далиев Мухарбика смена. Цу смене хьинаре къахьег къенача бурувдетчаций гIоначаша Тебиев Рашида, Нальгиев Iаьлас. Цул тIехьагIа хабар массехк ди хьаьлц № 336 йолча скважинана монтаж йир бригада.

Цехе вышкаш хьалъеш бригада а я, цуна кулгалдеш ва прораб И. Н. Ицук. Ремонтни бригадашта тIехьа ца биса гIертaш болх беш ба уж. Укх шера итт бетта планага хьежача 12 вышках хьалъе декхаройла бар уж, амма тIехкхоачайи а хь 14 вышка хьалъяьй цар. Цул совгIа дукха гIулакхаш дьх цар цех Iаьа замяла болх бе кийчъеш. Цар хьалъяьй инструмент, оборудовани къайлаш дика йиш хулийтаргйола навес, еррига кулыбудкашта ремонт яьй.

В. И. Ленин ваь 100 шу дузача денна къахьегама толамашца вакъхаха доаш деннад цаьха, — боах ремонтникаша, — из кхоачаш а дерза.

А. ЮНУСОВ.

ДИКА КЪАХЬЕГ

Дика къахьийгад укх шера Урус-Мартана райондa «Гехинский» совхоза тьаьмка лелдераша.

Планах хIара гектара тIара 10 центнер тьаьмка дикка делча цхьаболча гектаршашта къахийна хьаькъам 15—16 центнерга дIаккхача. Царех цаI Гойтамирова Дуна я. Из культура дика кIеярах «РСФСР юрта боахама отличник» яха значок 70 сом ахча деннад цунна.

Сурта тIа: Гойтамирова Дуна тьаьмка доккъадаладий хьожаш я.

М. Плиева сурт.

«ГIУРГIАЖИЙ I А М»

Укх херригачу кунен тIе йог1уш я «Гiургiажий Iам» яха сийлахь-боккхачу эрсий композитора Петр Ильич Чайковске балет. Цу балетах шерачу форматах дола художественни кинофильм арахийцан «Ленфильм» киностуде.

Йоккха дегаIIезале хиннай из фильм араяхарах къаьстта вай республика къахьегамхошта. хIана аьлча цу кинофильме дакъа лоацаш ва РСФСР-ен Нохч-ГIалгIай АССР-ен халкъа артист Эсамбаев Махьмуд. Къизача волшебника Ротбарта роль ловзаю Махьмуда.

Укх деношка «Космос» кинотеатре цу кинофильма премьера хилар. Зрителашта хьалхашка къамаьл дир Эсамбаев Махьмуда. Цо дийцар фильм доаккхача хана ше баьча балхах лаьца.

А. ЦИЦКИЕВА.

«АГИТАТОРА БЛОКНОТА» 21-гIа ЙОЛА НОМЕР

«Даьла доагIача беса накъаIiоргда вай сийлахьча Iаьшерена» лаам я укх денош арадаьннача КПСС Нохч-ГIалгIай обкома пропагандаи агитацеи отдела № 21 йолча «Агитатора блокнота» редакционни статья. Ленински юбилех накъадахара кийчо яра партийни организацешта хьалхашка латта дехкараш белгалдаьд цу тIа.

Сийлахь-боккхача Октябра 51 шу дизара хетаь я В. Поляниска язъяь «Октябра сердало дуне тIа гIолла» яха статьяи беседаши, политинформацеши е кийчо яра накъадаргдолча литература указатели.

«Агитаце опыта тIера» яхача рубрика кIал кепатеха я КПСС Ленински райкома пропагандаи агитацеи отдела заведующе В. Пискунова Ленинах дувцаш язъяь статья.

Областной партийни архива материалаша грозненски белхлошка В. И. Ленин волча вахийтача П. Зайцевах дувцаш.

Блокнота тIа кепатеха да В. И. Ленин ваь 100 шу дизара сийна язъ йоаржаьча республика юртбоахама къахьегамхошка тIаийна дехкараш.

И. [illegible]

ЛАКХБЕ ХIАРА КОММУНИСТА БЕХКТОКХАМ

ОТЧЕТНО-ХОРЖАМА ПАРТИЙНИ СОБРАНЕРА

Шерра дегIадоагIаш латт Наьсарен района «Электроинструмент» завода коммунистий мугIараш. Отчетни шера завода дикагIйола 12 болхло парте кандидаталлех 14 кандидат парте членаллех хьаийцав укхаза. Дикка чIоагIденнад партийни организаце дерал, лакхбенпаб коммунистий авангардин лоархIам. Терко ели лелабу коммунисташа кагидоахошта юкъера кхетама болх, пятилетка кхоалагIча шера плана В. И. Ленин ваь 100 шу дизара сийна тIаийца дехкараши кхоачашдара завода коллектив оарцагIйоах.

Дукха ха йоаццаш чаккхъьнача отчетно-хоржама партийни собране коммунисташа чIоагIа критика а еш дийцар партийни организаце балхаца хIана а пийслуш долча кхоачамбоацарех, партийни организацена хьалхашка латтача дехкаоех.

В. И. Ленин ваь 100 шу дизара сийна, пятилетка кхоалагIча шера план укх шера 25 декабре кхоачанъе, планал совгIа 100 эзар сома продукци ле, керда ши наделе — затирочни машинкеи электрофаттаргий серийно арахеца йолае, планал совгIа 10 эзар сом пайда белга вIаштIехьдаккха дехкараш тIаийцад завода коллектив. Мишта кхоачашду болхлоша шоаи дешна дош?

Сентябрь бетта план 101,9 процент кхоачашъяьй заводо. Продукцена реализаци яра план а 132 процент кхоачашъяьй, 13 эзар сома мехьа я планал совгIа арахийца продукци. Из дика талам ба. Цхьабакъда, 95,4 процент мара кхоачагьяьн йис бетта план, миштш лоха я продукцена реализаци яра процент а. ВорхI эзар электроинструмент пачхахьалкхенга дIакхачаза йисай. Керда изделеш нараерзарен уж серийни производствана юкъехьарен гIулакх дIаьхдар бахьан долаш ха из. Масала, затирочни машинаш февраль бетта арахеца йолае езаш яр. Май бетта мара хьалхара парти арахеца вIаштIехьдалаза. Таханарча денга кхаччалца паччахьалкхенга 12 эзар машина дIакхачийтаяц заводо. ХIаьта электрофаттап арахецалга хIаиз а тIехь вIаштIехьдалаза да. Беррига белх цу гIулакха йоагIача беса терко ца еча технически отдела болхлой ба. ЛерттIа тIаьхьожаж лоаттабац берзерча инженера нов. Брагинске а. План кхоачашъярв гIулакха чIоагIа Iаткъ заводе квалифицированни кадраш—токараши слесараши из тоьар. бараши а дукха прогулаш еш хилар. Из белгалдир собрание къамаьлаш даьча коммуниста энерго-механически цеха начальника нов. Мальсагова. — ЛерттIа доал дац вай дукха мах болча оборудованена, — аьлар цо, — хан-ханнахьа хьажац цунга, даьтта хьекха шеньиц, мелденна оатхалаш чIоагIъяц. Из бахьан долаш дукха моттигаш нийслу уж сецаш. Къаьстта дукха нийслу уж моттигаш механически цехе. Цига мехабалча болхлошта хIанз а тIехь бокъонаш хац механизмаш болх бе йолаллийтара малагIа кнопка тоIае еза. Уж сапна долча кхоачамбоацараша тIехьатетт план кхоачашъеларга. Цунах лаьца лар завода электрика коммуниста Нагадиева дах къамаьл а. Оборудованех лерттIа пайда эцара мастерий, цехий начальникий бехктокхам лакхбар дIадийхар цо.

Укх шера 1-гIча эпларе дена планированеи экономически стимулированеи керлача хьалашка болх бе йолаеннай завод. Кердача экономически реформо йоккхий торонаш хIаййилдай предприятена хьалхашка. Лакхъенпай экономика, балха оасарле, болхлой алапи, предприятена хьабоалаш бола пайда. Цхьабакъда, предприяте низ, экономика кхы а чIоагIъяр гIулакх болхлой производствеи а къахьегама а дисциплина чIоагIъярах, Iалмапа карагIдьннараш нар ханпахьа балха юкъедоаладарах тийша за. ХIаьта малагIча хьала тIа да из гIулакх хIанз? Цу хаттара дала йиш йола жоп дог гIоздоаккхаш дац. Къахьегама дисциплина геттара лоха я заводе. Парторганизаци, цехий кулгалхой, кадрий отдел цу гIулакха хIанзе а оарцагIъилалза арглац. Вож хьал тIа да миштта НОТ балха юкъейоалаяра доне а. Заводе НОТ балха юкъейоаладарах лаьца белгалдаьча мероприятех цаI юкъейнихьаяц механически цехе.

ХIана а Iаи хьалдашка болх бе кийчъялазла я завод. Цехашка дерриги кийгаш деха да, ниIарани тхеви ремонт яьза ба. Партийни организаце керда хоржаргйола бюро уж кхоачамбоацараш дIадахара дехкарийла еш дар планови отдела начальника коммуниста Гагиевей снабжене отдела товароведа коммуниста Хаутиевей даь къамаьлаш. ДоагIача беса къовсам лоаттабаьбац партийни организаце балхлой балхара дIаларна. Дiалахача шерапа кийсдоча кадраш балха тIара дIаахар укх шера кхы а лакхденнад заводе. Теса лел социалистически язь йоаржарен коммунистически къахьегамаа тIехьа къовсам лоаттабарен гIулакх. Заводской комитете теккхача битаб из болх. Цу факташа хьахьокх партийни организаце, цун бюро членаша коммунисташта юкъе лерттIа кхетама болх баь их хиниза.

Шера тайп-тайпарча темех 80 совгIа лекцеи йийцай, доклад яьй завода «Знание» яхача общества лектораша, пропагандисташа. Бешлоша къаьстта сийдеш тIадц декораш коммунисташ нов. Зурабов, Танастанов, Оздоев, парте воаца Балаев, кхыбараш. Цхьабакъда, кIезига йийцай заводе дика чулоацам бола квалифицированни лекцеш къаьстта производства хьалха даттарий опытах, коммунизм хьальерий моральни лекцеш, вай мехка халкъашта юкъерча доттагIалах. Цу хьагьетьа шенхаштта долча кхоачамбоацарех да Iилман – атеистически болх а эсала вIаштIехьбаьккха хилар. Кхыметтале батха а шоай дика гIулакхаш чакхдоах цхьаболча балхлоша. Къаьстта дукагIа нийслу уж тайпа моттигаш охрана болхлошта юкъе.

Эсала вIаштIехьдадьха хиннад болхлой быта а салоIама а хьалаш Массехкаьна, доаллахарча республикашка болхлой экскурсешка бигарал совгIа кхы хIаиз даьлац заводской комитете. Миштта эсала лелабаьб комитете болхлошта юкъе социалистически язь вIаштIехьъяккхара, коммунистически къахьегама тIехьа бола болам шербара болх. Партийни организаце хан-ханнахьа эша новкъостал а деш заводской комитете балха тIаьхьожаж ца лоаттабар бахьан долаш да из.

Миштта бокъонца хоалуш бац заводе халкъа контролерашка беш бола болх а. Уж хьажа безам, цар теркалде дезаш дукха да предприяте. Массехк рейд мара яьц цар бIаргтаа шера. Цар балха кулгалде дехкарийла баьча коммунисташа шоай партийни поручени лерттIа кхоачаш ца яр бахьан долаш да из.

Дика новкъостал даьд партийна организаце комсомольцашта кагирхошта ВЛКСМ 50 шу дизара лерттIа кийчо яь накъабахара. Юбилейна шера дегIаенай завода комсомольски организаци, чIоагIъенпай. Комсомола дезача шейна дикача къахьегама совгIаташца накъаенай. Района дикагIа долча юххьанцарча комсомольски организацех я из дерригача хьокхамашка дилача.

Керда хержа партийни бюро уж дерригa кхоачамбоацараш дIа а даьха пятилетка кхоалагIча шера В. И. Ленин ваь 100 шу дизара айденнача хьинаоца болхлой накъабигар дIадийхар коммунисташа.

Отчетно - хоржама собрание къамаьлаш дир КПСС обкома секретара О. А. Чахкиевеи КПСС Наьсарен райкома хьалхарча секретара С. Д. Цолоевеи. Завода керда партийни бюро хержар. Секретаралла Н. К. Пашенин хержав.

У. АБАДИЕВ.

Советски летчик-космонавт Советски Союза Турпал полковник Г. Т. Береговой шай сесагаца Лидия Матвеевнаца городе Псковe ва.

В. Чередницеви сурт. ТАСС фотохроника.

ТОАБЕ КЛУБИЙ БОЛХ

В. И. Ленин ваь 100 шу дузача денна кийчо еш хана республика культурни вахаре лоархIаме моттиг дIалоац профсоюзий культпросветучреждеенеша. Дукха да культура цIеноша, клубаша, библиотекаша кхоачашде дезараш.

Белгалдаккха деза цхьайола культура учреждени шоашта хьалхашка латта дехкараш сийленна кхоачашдара хIанзе а оарцагIъяьнна хилар. Цхьабакъда массанахьа цхьатоара дац гIулакхаш. цхьайола культура болхлой дукха сагот деш бац шоай де дезарий. ХIаьта цхьаьцаначахьа дикачоа тIаун дукха кхачамбоацараш а нийслу. Ас хувнаргда «Малгобекнефть» НПУ промысле чуйоагIача цхьайолча культура учрежденей балхах лаьца.

В. И. Ленина 100 шу дузача денна хетаь тайп-тайпара мероприятеш чакхйоах Чкалова, Цхьоалагiча мая цIерагIарча, «Октябра 12 шу» яхачеи клубаша. Уж я тематически сайренаш диспуташ, баьчча вахари цун гIулакхаши дувцаш йола выставкаш, стендаш. Революце, къахьегама ветеранашца вIашагIкхетараш чакхдоах. Цу клубий берий секторашка йоакхе ю болхлойн гIулакхерча наьхен берий. Царна лаьрхIа тайп-тайпара мероприятеш чакхйоах. Бакъда теркалланза дургдоаца дукха кхоачамбоацараш а да цар балхаца.

Юххьанца белгалде деза цу клубашкара интеллигенце активи геттара эIамига хилар. хIаьта политически культурно-массови мероприятеш чакхйоахача доккча дакъа цунга ма кхоачий. Из ба эггара тешамегIен боккхагIболеш ма, бакъда укхаза таханарча дийнахь ма низ белаш бац.

Къахьегамхой культурни вахаре лоархIаме моттиг дIалоацаш йолча халкъа университетий болх а эсала лел къаьнача а кердача а МалгIабика, 36-ча участка, Цхьоалагiча мая цIерагIарча, «Октябра 12 шу» яхача клубашка. Кхыметтел укхаза йолаш йоача факультеташка шоаш хIаьхьа лаьрхIа занятеш а чакхъяхац культура болхлоша.

В. И. Ленина юбилея накъадолхаш дикагIйола хьокхамаш гайтача клубашта, культура цIеношташ дворецашта, библиотекашта, цIеча уголокашта лаьрхIа 1500 диплом 60 йокха ахчан премиеш къовстаяьй ВЦСПС Президиумо. Клубий бахка активисташта бенкха хьекхам ба из. ХIаьта шоай оагIорахьара дикача гIулакхашца белгалбала декдарийла ба клубий учреждений болхлой.

Идеологически культурни фронте эггара чоалханегIен бехктокхамегIен бола культпросветучреждеенеша бу балх белгIача боарам тIа байхза низ дIакхоачаргбац алхха (кхыметтел дикагIболча а) культура болхлой. Цудухьа партийни профсоюзни органаша тIаьхьожам а лоаттабеш хадданза новкъостал де деза царна. Цхьабакъда цу гIулакха дукха терко ец яц дукхагIйола партийни организацеш, профсоюзий моттигера комитеташ.

ЛерттIа болх вIаштIехьбаккха царна эшар Iалашдара оарцагIьялац, балхаца нийслу кхоачамбоацараш дIадаха новкъостал дац. Тоьам ба «Малгобекнефть» НПУ чуйоагIача клубех таханарча дийнахь цхьа цаI Iаша кийчо ль яц аьлча а. Парткоми секретараш клубий балха планашка хьежац. Комсомола кулгалхой а бац культурни фронте беча балха дукха сагота. ХIаьта уж ма бий горигача культура учрежденешца айхха бувзам а лоаттабеш художественни самодеятельноста кружокаш вIашагIъяхкача, клубашка сакъердаме мероприятеш чакхйоахача хьинаре дакъа лаца дезараш, шоай дикача гIулакхашца кхычарна хьокхам тела безараш. Бакъда из миштта хинадац «Малгобекнефть» НПУ чуйоагIача культура учреждеенешка. Цун тешал ду ВЛКСМ-а 50 шу дизара хетадаьча республикански художественни самодеятельноста хьажаре МалгIабика района культура учрежденеша гойтача номераша. Къаьнача репертуараца эсала номераш яр цар гойтараш.

Из сапна дола гIалат кхы шоаех ца далийта хьожа беза МалгIабика района культура учрежденей кулгалхой, партийни комсомольски организацеш. В. И. Ленина 100 шу дузача юбилейна хетадаьча профсоюзий культпросветучреждеенеи хьажаре дикагIйола моттиг дIалаца хьажа беза района культурни фронта болхлой.

И. КУДРЯВЫХ,
Нохч-ГIалгIай облсовпрофа юкъарегIойла инструктор.

ТАХАНИ КХОАНЕИ ХУРГДА

2 НОЯБРЬ

В. И. ЛЕНИНА ЦIЕРАГIАРА МАЙДА

18 сахьати 30 минути яьлча дена 20 сахьат даллалца музыкальни концерт. Цул тIехьагIа 21 сахьат даллалца документальни кинофильмаш хьокхаргда.

«КРАСНЫЙ МОЛОТ» ЗАВОДА КУЛЬТУРА ЦIА

12 сахьат даьлча «Заре навстречу» яха кинофестиваль. «Доккхача доттагIала оагIош» яха кинофильм хьокхаргда. 14 сахьат даьлча «Сакъердамерча фаьлгийн дувцарийн сихьат» яха берашта лаьрхIа утренник. 17 сахьат даьлча «Шоана, кхелахк!» яха учехцIеной сайре.

Н. К. КРУПСКАЯ ЦIЕРАГIАРА КУЛЬТУРА ДВОРЕЦ

20 сахьат даьлча эIанигача зале кегирхой салоIа сайре.

20-ча УЧАСТКА КЛУБ

14 сахьат даьлча «Сийлахь-боккхача Октябро вайна никъ бийлаб» яха кинофестиваль.

ПРОЛЕТБАТА ЦIЕРАГIАРА КУЛЬТУРА ЦIА

19 сахьат даьлча «Сакъердаме беррийн хIама лохаш барийн» берий клуба яхьаш. 17 сахьат даьлча «Советски халкъа сийлахь-йоккха котало» яха кинофильм хьокхаргда. 19 сахьати 30 минути яьлча «Сийлахь-йоккхача образа оаьмалаш» яха книжни обзор.

15-ча УЧАСТКА КЛУБ

18 сахьат даьлча «Ленин — Казанде» яха документальни кинофильм хьокхаргда. 16 сахьат даьлча эггара хьалхарча комсомольцашца вIашагIкхетаргба къона комсомольцаш. «Цу деной сийле йоргьяц» яха сайре.

ХИМИКИЙ КУЛЬТУРА ЦIА

17 сахьат даьлча «Дошо гуйре» яха фортепиано сайре. 19 сахьат даьлча эIанигача зале «Са Русь» яха С. Есенина поэзе сайре. (С. Есенина произведенеш ешарий конкурса лауреат Рябиков Вадим хургва выступлени еш).

В. И. ЛЕНИНА ЦIЕРАГIАРА КУЛЬТУРА ДВОРЕЦ

11 сахьат даьлча сиг йоалларен даарен торжественни дий. 16 сахьат даьлча лекционни зале «Тахан Ленин партеца ваха» яха ленински дешараш. 17 сахьат даьлча «Сийлахь-доккхача дахара оагIош» яха тематически кинофильмаш хьокхаргда. 19 сахьат даьлча йоккхача зале Октябра 51 шу дизара хетаь Нохч-ГIалгIай Паччахьалкхен пединститута торжественни собрани.

3 НОЯБРЬ

В. И. ЛЕНИНА ЦIЕРАГIАРА МАЙДА

18 сахьати 30 минути яьлча дена 20 сахьат даллалца музыкальни концерт. Цул тIехьагIа 21 сахьат даллалца документальни кинофильмаш хьокхаргда.

«КРАСНЫЙ МОЛОТ» ЗАВОДА КУЛЬТУРА ЦIА

11 сахьат даьлча «Тимури цун командер» яха А. Гайдара книжка дувцаргда. 14 сахьат даьлча кинолекторе — ленина кердадараш. 17 сахьат даьлча завода художественни самодеятельносте дакъа лоацарий творчески сайрений циклера концерт.

КОНСЕРВИ ЗАВОДА КЛУБ

19 сахьат даьлча «Общественни порядок лоаьзо — берригача къахьегамхой гIулакх» яха лекци.

Н. К. КРУПСКАЯ ЦIЕРАГIАРА КУЛЬТУРА ДВОРЕЦ

20 сахьат даьлча эIанигача зале — кегирхой салоIа сайре.

20-ча УЧАСТКА КЛУБ

18 сахьат даьлча Сийлахь-боккхача Октябра 51 шу дизара хетаь торжественни сайре.

ПРОЛЕТБАТА ЦIЕРАГIАРА КУЛЬТУРА ЦIА

13 сахьат даьлча «Сакъердаме беррийн хIама лохаш барийн» берий клуба яхьаш. 17 сахьат даьлча «Советски халкъа сийлахь-йоккха котало» яха кинофильм хьокхаргда. 19 сахьати 30 минути яьлча «Сийлахь-йоккхача образа оаьмалаш» яха литературни обзор.

15-ча УЧАСТКА КЛУБ

19 сахьат даьлча Сийлахь-боккхача Октябра 51 шу дизара хетаь торжественни сайре.

ХИМИКИЙ КУЛЬТУРА ЦIА

11 сахьат даьлча йоккхача зале «Халкъа искусство» яха кинофестиваль. 12 сахьат даьлча эIанигача зале «Хьамсарча Октябра сийле» яха къонача пианистий тематически концерт.

В. И. ЛЕНИНА ЦIЕРАГIАРА КУЛЬТУРА ДВОРЕЦ

9 сахьат даьлча кинозале юххьанцарча классашка деша дагIача берашта фаьлгаш дешаргда. 12 сахьат даьлча йоккхача зале «XX бIаьшере Прометей» яха кинофестиваль. («БIаьшере йолалуш» яхача кинофильма 100 шу дизара хетаь я). 17 сахьат даьлча йоккхача зале кIиранийнахьара дешараш. 18 сахьат даьлча «Комсомольцаш — сатем боаца дегаш» яха театрализованни представлени. 19 сахьат даьлча «Мещанин во дворянстве» яха халкъа драматически театра спектакль хьокхаргда.

ЧЕХОСЛОВАЦКИ ФЕДЕРАЦЕ ХЬАНЪЕХЬА ЗАКОН АРАДАЬНИХАД

ПРАГА, 31 октябрь. (ТАСС). Селхан Братиславе кулгаш яздаьд ЧССР федеративни паччахьалкхен - правови лоаттама хьакъехьарча конституционни закона. Кулгаш яздеча хана къамаьл деш, ЧССР президента Л. Свобода белгалдаьккхар керда закон Чехословаки дIадо социалистически дегIаахара боккхача лоархIаме хилар. Алхха социалистически строя, аьлар цо, новкъостал даьд новкъостал да а ду чешскийи словацкийи халкъаш цхьана чехословаки паччахьалкхене массе оагIорахьара дегIаахара.

ПАРИЖЧА ЦIАГIА ХИННА СОВЕЩАНИ

ВАШИНГТОН, 31 октябрь. (ТАСС) США президент Джонсон самардийнахьа КIайча цIагIа вIашагIкхийтар КъулбеIьен Вьетнамерча американски герзашцарча низий главнокомандующийна инаралаца Абрамсаца, хоам бир кепайоазон дешашта волча КIайча цIен викала Кристиана.

Абраме Вашингтоне чар хьайла лоаттадеш дар. КIайча цIен викало сархьа мара хоам бинзар Джонсон Iурра дена Абрамсаца дагавоалаш хилхе хиларах. Цул тIехьагIа Пентагона лакхерча викалашца вIашагIкхеташ а миштта президент волча оттадаьча, оборона министр Клиффорд, паччахьалкхен секретарь Раск, тIехен разведывательни ведомствий кулгалхой вIашагIкхийттача шун тIа а хилар инарал.

КIайча цIен викало хьакхайкадир, инарал Абраме «Вьетнамера дерригa тIехьа гIулакхаш цхьана дувцара» Вашингтоне вена хилар.

Доазол дехьара

УЙЛА ЛАЬГI ЦА ЙОЛИЙТАШ

ЛОНДОН, 31 октябрь. (ТАСС). Тахан дерригача английски газеташа хоам бу летчика-космонавта Г. Т. Береговой лехкаш хинна «Союз-3» яха советски космически кема толаме даьтта доссара хьакъехьа.

«Дейли телеграф» яхача газето къаьстта уйла тIайохийт ракетни двигателех пайда а эцаш космически кема хIаьхха Iоддоссара.

БУХАРЕСТ, 31 октябрь. (ТАСС). «Диь дени диь буси даьттанна гонахьа гобаьхачу тIехьагIа «Союз-3» яха космически кема Iодессад. Iилман технически тохкамий программа кхоачашъяьй. «Доккхийча алпашка даьча цу тайпарча йоазонна кIал «Информация букурештиулуй» яхача сайпийнарча газето кепатох космонавта Береговой Георге космосе биьха никъ чакхбаларах бола ТАСС хоам.

Цу массе дийнахьа румынски кепайоазонон оалноси шоай дешарашкеи ладувгIарашкеи ма барра хоам баьб космически никъ миштта дела хийцам.

ЖЕНЕВА, 31 октябрь. (ТАСС). «Союз-3» яхача космически кема тIа летчика-космонавта Береговой Георге толаме никъ баро Швейцаре специалистийи общественностеи уйла чIоагIа тIаэзай. Монфлерерча астрономически обсерваторе диъ дийнахьа дакин сигналаш хьаийлай «Союз-3» яхача кема тIара. Станце викало хьакхайкадьчох, сигналаш геттара чIоагIа а, шеко йоаццаш, космически кеманех даьттах тIарча контрольни пунктанех юкъе тешаме бувзам лоаттабелга Iалашдеш а хиннай. Сигналаш геттара цIена хьахезай 10 эзар тарга километр гаьнара. Монфлерерча обсерваторе викало хьакхайкадаьд экспериментa лелаьта шоаш чIоагIа уйла тIайохийташ хьийжа хилар.

ПАРИЖ, 31 октябрь. (ТАСС). Парижски газеташа шера доаш тахан летчика-космонавт Советски Союза Турпал Г. Т. Береговой тIаволча «Союз-3» яхача советски космически кема никъ чакхбалар. «Союз-3» лаьрхIIача районе кIаьдка Iохоалехга «геттара дика вIаштIехьдаьннад», белгалдоаккх «Комба» яхача газето.

«Юманите» яхача газето белгалдоаккх, «Союз-3» яха космически кема американскичунга дикка доккхагIа хинна хилар.

Кердача советски экспериментa лаккха мах бу «Фигаро» яхача газето.

ВАШИНГТОН, 31 октябрь. (ТАСС). «Космосера маьрша дIакхаьчав Береговой» — корте эгIадаь даьча цу йоазонна кIал «Вашингтон ивнинг стар» яхача столични газето хьалхарча оагIо тIа кепатех «Союз-3» яха советски космически кема диъ дени диъ буси тоьлаца никъ баь дадарах Москвера хинна хоам. Газето къаьстта белгалдоаккх, атмосфера чудахача юкъе кхачалe хьалхагIа наькъа тIехьарча этапе кема деттийта космонавта шийга айна хилар. Из даьд, йоаш газето, Советски Союза территоре тIа хьалххагIe а белгалъяьча районе кема Iехоадара.

ОТТАВА. Канадски столицерча парламента здани юкъе итт дийнахьа мотта лаьца хиннай Монреале яхача 50 шу даьнначa Клэр Калхэйна. Цо протест яьй ВIашагIкхийттача Штаташа вьетнамски халкъа дукхала лоаттабеча тIема а цу тIема юкъе Канада дакъа лацара а духьала.

Цхьа кIеззига ха хьалхагIа ший безам а хинна канадски медицински группана юкъе а йолаш КъулбехьеIн Вьетнаме яха хиннай из граждански туберкулезни госпитале болх бе. Цхьабакъда, ах шу даьннначул тIехьагIа цIаенай из.

Сурта тIа: итт дийнахьа мотта хьайкаеш дола илкат доаля Клэр Калхэйна бе.

В. [illegible] сурт.
ТАСС фотохроника.

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллен Грознен лоадама йоачан а йоацаш, малхбоалегахьара лаьгIо мух а хьекхаш ха латта тарлу. Бийсанна фегара температура республике гIолла 1—6 градус, Грозне 4—6 градус йIовхал, дийнахьа республике гIолла 6—11, Грозне 9—11 градус йIовхал йолаш хургьа.

3-чеи 4-чеи ноябре юкъ-юкъе екхаш а утташ хьаьла денош хургда, цхьацайолча моттигашка шелал уттаргьа, дохк хургда. Мух достамаш хувцаш, лаьгIо хьекхаргба. Бийсанна фегара температура 1—6 градус, дийнахьа хана 3 градус йIовхал йолаш хургьа. **МЕТЕОСТАНЦИ.**

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ЛадувгIа, хьажа

2 ноябрь

РАДИО

6.30 — Нохч-ГIалгIай хьаттеладерхи (нохчий меттала). 6.45 — Ашараш. 6.50 — Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.30 — Передачий программа. 7.35 — Москва. 8.15 — «Сердало» газета обзор. 8.25 — Ашараш. 8.30 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 8.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 8.50 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 9.00 — Москва. 14.00 — Сона дукха безача мехка (эрсий меттала). 16.30 — Ленина цIерагIа долча культура Дворецa эрсий халкъа хора концерт. 17.00 — Город Киев немецко-фашистски мохк дIалушарчой мукъайаккхаш довкъашхой хиннадий займах дола концерт. 17.30 — Къонал (эрсий меттала). 18.00 — «Халкъа торгал» яха беседа (гIалгIай меттала). 18.30 — РадиоладувгIархой заявках дола концерт. 19.00 — Москва.

ТЕЛЕВИДЕНИ

15.00 — Керда... «Сахьта ...» [illegible] (гIалгIай меттала) [illegible] 15.30 — Художника юбилей. Антокольский ваь 125 шу дизарга. 15.45 — Воронежски ... ткацица. «Дезала бюджет». 16.30 — Нохч-ГIалгIай радиои телевидени инструментальни ансамбла концерт. 17.05 — Ах бIаь шере тIаьрахьаш: «1961-гIа шу». 17.50 — Спортивни передача. 18.20 — Документальни фильм. 18.40 — «Дехка юкъе гаьа токам» яха художественни фильм. 20.00 — Шоана бераш. 20.20 — Передачий программа. 20.28 — Республика искусства таъхошта дола концерт. 21.25 — Кинохиллбархой клуб.

3 ноябрь

РАДИО

7.10 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.20 — Хоамаш. 7.30 — «Къона гIенахь» (эрсий меттала). 7.50 — Ашараш. 8.00 — Москва. 8.15 — «Ленинан некъ» газета обзор. 8.25 — «Шоана дукха дезача илланей концерт». 9.00 — Москва. 15.16 — Передачий программа. 15.20 — «Дега сийлаш» яха литературни беседа (нохчий меттала). 15.40 — Нохч-ГIалгIай ашараш. 16.00 — Москва. 16.20 — «Къона» (гIалгIай меттала). 17.00 — «Художника кисть» яха радиоочерк (эрсий меттала). 17.30 — «Спортивни орбита» яха радиожурнал (эрсий меттала). 18.00 — Москва.

ТЕЛЕВИДЕНИ

12.00 — Оаха къамаьл ду английски метта. Телевидени гIолла английски мотт Iомабеш дотча берашта йола итоговой передача. 12.30 — Берашта. Фильм. 12.50 — Гудермески ... цIен ансамбла концерт. 15.00 — СССР-е хоккей хьалхарча моттиг йоацаш «Спутник» ЦСКА В. И. Ленина цIерагIа йолча Центральни стадиона спорта Дворецера передачи. 17.15 — Октябра накъахьалхаш. 17.35 — Документальни фильм Ленина цIерагIа долча культура цIен самодеятельни коллективa музыкальни - театрализованни представлени. 19.00 — Кинохилмбархой клуб. 19.50 — Передачий программа. 19.55 — «Паспорт дзвана сага» яха художественни фильм. 21.30 — «ВорхI ди» яха дунен хабаршта юкъера программа.

Республикански тешкий театро конкурс кхайкаю театре керда хьеллача ГIалгIай труппана артисташ дIаэцаш.

Заявленеш директора цIерагIа дIачуле.

Театра адрес: Грозный, Орджоникидзе проспект 99, телефон 2-08-81.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора—3-44-00; редактора зам.—3-39-11; бехктокхама секретара—3-34-38; партийни вахарен, культурах, промышленностех отделий—3-42-30; юрта боахамеи письмой отделий—3-42-28.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-00; зам. редактора—3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-30; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-28.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект, 7/84.

Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

СФ04407. Заказ № 4061.